Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеттинген
1954
АВГУСТ
21
СУББОТА
№ 167 (3104)
ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Мал чеминиң белеткели (1 арын).
Профэвилелдериниң культура ажылдакчыларының чөвүлел хуралы (1 арын).
Н. А. Островскийниң төрүтүнген хүнүнден бээр 50 чыл болурунга (1 арын).
Агитбригада шөлдерде (1 арын).
П. Новиков.—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының организастыг үндезиннери (2 арын).
С. Курашов.—Кадык чаагай чурттаалга дээш (3 арын).
БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ: Чалгынныг дузалакчылар. Малчыннарның ужуражылгазы (3 арын).
С. Солаан-оол.—Совет кижиниң мөзүшынарынга канчап-даа таарышпас (3 арын).
Кыдаттың уран-чечен литератураның ССРЭ-де үндүрүлгези (4 арын).
Корееның хосталганының тос чыл оюн байырлап эртиргени (4 арын).
Францияның Коммунистиг партиязының политбюрозунуң медеглели (4 арын).
Барыын Европаның алды чурттарының министрлериниң Брюссельге болур чөвүлел хуралының мурнуу чарыында (4 арын).

Ажыл-агый планнарының күүселдези болгаш партия организациязы

Совет Эвилелиниң составынга Тываның каттыжып киргениниң 10 чылын чедиишкиннинг демдеглээр дээш областың үлетпүр бүдүрүлгелериниң база көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турарлар. Олар болза, социалистиг тургузуушкунунуң бүрүне онаалдаларын чүгле күүседир дээш эвес, а ырапта ажыр күүседир дээш, чоннуң калбак хереглелинге четчир продукцияны бүдүрүп үндүрер дээш үлетпүрге, транспортка, болгаш көдээ ажыл-агыйга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң бүгү улусчу шимчээшкининге каттышканнар. Ол дугайын социалистиг чарыштың көскү калбарыышкыны, ооң эки түңнелдери херечилеп турар.

Областың культура эргелелиниң типографиязы чартык чылдың бүдүрүлге планының нийти продукциязын 120,6 хуу, бараанныг продукциязын 123,2 хуу күүсеткен. Бо чылын Кызылдың тууйбу заводу бодунуң ажылын көскүзү-биле экижиткен.

Аъш-чем комбинадының партия организациязы социалистиг чарышка партийжи удуртулганың экижидилгезин чедип алган. Цехтерге болгаш бригадаларга ээлчег санының ажыл түңнелин үндүрүп келген. Ай бүрүзүнүң төнчүзүнде күш-ажылдың түңнелин коллективтиң нийти хуралынга чугаалажып, мурнакчыларның аттарын бүдүрүлгениң хүндүлел самбыразынга илередип турар. Шалыпчылар боттарының ажылының дуржулгазын солчур арга хандыртынган. Ажылчыннар чаа-чаа эгелекчи саналдарны үндүрүп, технологияны улам ындай сайзырангайжыдарынга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге дузалажып турарлар.

Ажылдың ындыг экижидилгелерин бистиң көдээ партия организацияларывыс база чедип ап турары бүгүдеге билдингир. Областың чер болгаш мал ажылының мастерлери, МТС болгаш колхозтары Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржип турары бистиң көдээ партия организацияларывыстың ажылының база чедиишкини болур. Ынчалза-даа бо чылдың ажыл-агыйжы онаалдаларын күүседир талазы-биле улуг хожудаашкыннар бар. Ылаңгыя Тес-Хем районнуң колхозтары чурттаалга бажыңнарының тудуун августуң эгезинге чедир чүгле 7 хуу күүсеткен. Мал кажааларының тудуу ам-даа шуулу даваан. Тудуг бригадаларының составы доктаамал эвес ажылдап турар. Ол болза, СЭКП райкому болгаш колхозтарның партия организациялары ажыл-агыйның ол эң чугула адырынга партийжи удуртулганы эки хандырбааның херечизи болур. Барыын-Хемчик районнуң колхозтарының партия организациялары сигенчилер ортузунга партийжи-политиктиг ажылды дендии четпес организастаан.

Бо чылдың ийиги кварталында Кызылдың дааранылга комбинады багай ажылдаан. Комбинат бүдүрүлгениң нийти-даа, бараанныг-даа продукциязының планын күүсетпээн. Ында партия организациязының секретары эш Сухачева коллективтиң кежигүннериниң ортузунга политиктиг кижизидилге ажылын экижитпейн, чалгаалар-биле демисешпейн келген. Социалистиг чарыштың хүлээлгелери ында ёзу барымдаалап организастатынган, ооң күүселдезин үргүлчү хынаарын партия организациязы сонуургаваан.

Ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң чамдык адырларында шак ындыг хожудаашкыннар болза, партия организацияларының талазындан күрүне планнарының ыяавыла күүселдези дээш шиитпирлиг демисежирин, бүгү күштерни болгаш хереңгини мобилизастаарын, партияның удуртур ролюн бедидерин, ажыл херекти бүдүрүп турар ажылчы массаларның ортузунга организакчы болгаш кижизидикчи ажылдарны бүгү-ле хемчеглер-биле экижидерин негеп турар.

Ам ажыл-агый чылының сөөлгү кварталы чоокшулап орар. Ажыл-агыйның бүгү адырларынга бир дески чедиишкиннерлиг болур дээш демисежири, хожуданган бүдүрүлгелерни, МТС, совхоз болгаш колхозтарны мурнакчыларның деңнелинге чедир көдүрери нийти чедиишкиннерни өстүрериниң чугула айтырыы болур. Ажыл-агый бүрүзүнге бердинген чыл планы чогуур үезинде ыяавыла күүсетинген турзун дээш хүн-бүрүнүң организастыг ажылын бүгү участоктарга күштелдирери СЭКП хоорkомунуң, райкомнарының соңгаарладып болбас хүлээлгези.

Партия болза, ээлчеглиг сорулгаларны бистиң мурнувуска тургузуп, ооң күүселдезин организастап турар. Маңаа партия эге организацияларының бот-эгелекчи ажыл-чорудулгазы улуг рольдуг. Олар сорулгаларны амыдыралга боттандырарын чогаадыкчы болгаш дидим шиитпирлээр ужурлуг. Кайда-ла партия организациязы амыдыралдың негелделерин дыңнангыр берип, ажыл-ишче ханы кирип турар болур, ында ажыл-агыйжы чедиишкиннер болгаш ажылчы чоннарның политиктиг кижизидилгезиниң херээнге чедиишкиннер бар турар.

Ажыл-ишче ханылап кирери партийжи удуртукчу бүрүзүнден организакчы энергияны, тода билигни негеп турар. Ынчангаш амгы негелдени хандырар гээде, партийжи ажылдакчы бүрүзү бодунуң билиин сайзырангайжыдар, кылыр ажылдарның бергелеринче, ону ажып тиилээринче массаларны мобилизастап билир ужурлуг. Партия организациязы — ол дээрге, административтиг албан чери эвес, а кижизидикчи болгаш организакчы организация болур. Ынчангаш ооң эң-не чугула хүлээлгези болза, масса-биле харылзааны хүн-бүрү быжыглаары, ажыл-агый планнарының күүселдези дээш демиселге ажылчы чоннарның массалыг организацияларының ролюн болгаш идекпейин бедидери болур. Профэвилел, комсомол организацияларының, ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң болгаш культура-чырыдыышкын албан черлериниң киржилгези чокка чоннуң ортузунга масса-политиктиг ажыл экижип шыдавазы билдингир. Оларның масса ортузунга ажылы экижээн турзун дээш сагыш салыры, оларның ажылынга коммунистерниң киржилгезин идепкейжидери, оларның кижизидикчи болгаш мобилизакчы ролюн бедидери — партия организацияларының чугула сорулгазы.

Санап четпес улуг чогаадыкчы күштер, талантылар, салым-чаяннар кижилерде, улус массаларда турар. Үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин бурунгаар хөгжүдүп турар совет кижилерниң чогаадыкчы инициативазын болгаш энергиязын бүгү-ле хемчеглер-биле деткиири, бүгү улустуң тиилетирбес шимчээшкини — социалистиг чарышты калбартыры, ынчангаш бо ажыл-агый чылында күрүнениң планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседирин хандырары бистиң партия организацияларывыстың хүндүлүг хүлээлгези.

Амгы үеде областа мал чемнериниң белеткели кидин-не чоруп турар, а тараа ажаап алыышкыны база эгелей берген. Мындыг ийи улуг кампанияларның капсырлажып турары болза, көдээ ажыл-агыйга күштерниң эки хуваалдазын, күш-ажылдың эң-не шын организациязын негеп турар дыка харысалгалыг үе болур. Күрүнеге тарааны база көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын дужаарын чедиишкинниг күүседири, колхозтарны болгаш совхозтарны эки шынарлыг үрезиннер-биле, нийтиниң малын четчир чемнер-биле хандырары, ынчангаш колхозтарның нийти ажыл-агыйын быжыглаары, колхозчуларның материалдыг чаагай амыдыралын бедидери — ажаап алыышкыннарны өй-шаанда болгаш бедик шынарлыг чорударындан хамааржыр. Маңаа МТС-терниң, совхозтарның, колхозтарның партия организацияларының бедик организакчы болгаш кижизидикчи чоруунуң демдектери көстүр. Ол шылгалданы бистиң көдээ парторганизацияларывыс тудуп шыдаар.

Сиген болгаш тараа ажаап алыышкыннарын чедиишкинниг чорудар, ооң-биле кады үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң, транспорттуң, тудугнуң планнарын ыяавыла күүседир аргалар бисте бар. Бистиң мурнувуска партияның болгаш чазактың салганы планныг онаалдалар болза, чоннуң амыдыралынга материалдыг байлактың элбекшилин тургузарынче угланган. Коммунистиг партияга баштаткан совет кижилерниң меңерелдиг ажыл-чорудулгазы социалистиг ажыл-агыйның чечектелиишкинин, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн хандырар.

Мал чеминиң белеткели

Улуг-Хем районнуң «Партияның XIX съездизи» көдээ ажыл-агый артелиниң № 2 хову бригадазы малга четчир чем белеткээриниң ажылын эки чорудуп турар. Бригада 2 аът машиназы, 1 трактор, 12 хол кадыыры-биле ажылдап тургаш, август 5-ке чедир 220 га черден 5310 центнер сигенни кескеш сарааттаан болгаш 7500 центнер силосту салган.

Машина-биле сиген кестирип турар Т. Сундуй-оол, Т. Маадыр-оол олар хүнде 3 ганы кезер тургаш, 4—5 га чедир кезип, хүн нормазын ажыр күүседип турарлар. Мал чеми белеткээриниң ажылын кыска хуусаада доозар дээш колхозчулар кужениишкинниг ажылдап турарлар.

Пулковта эртем хоорайы

ЛЕНИНГРАД, 17. Августуң 19-та Пулковтуң астрономия обсерваториязының ажыттынган хүнүнден бээр 115 чыл болган. Обсерваторияның коллективи ол хүннү чаа туттунган бажыңнарда уткуп турар.

Пулковта астрономнарның эртем хоорайы улам-на алгып калбарып турар. Обсерваторияның ийиги ээлчегдеги тудуушкуну калбарган, ол тудугну 20 миллион рубль-биле акшаландырган. Кол бажыңның барыын талакы корпузу-биле кожаланыштыр чаа астрофизиктиг лабораторияның фундаментизин салгаш, тудуп турар. Ооң кол сорулгазы болза, сылдыстарның болгаш планеталарның атмосфераларында янзы-бүрү бүдүмелдерниң нарын оруктарын өөренир. Эң чаа дериглер ындыг бүдүмелдерни шуут-ла лабораторияга шинчилээрде таарымчалыг болуп турар. Ол дыка бедик температуралыг болгаш газтарны тарамыкталдырар. Аңаа чер алды-биле шөйген 100 метр газ хоорзаларын база бедик температуралыг печканы тургузар.

Чаа суурганың тудуушкуну дооступ турар, ында сылдыстарны чурукка тырттырар 26 эң улуг инструментилер. Лабораторияның, радиоастрономияның ийи каъттыг дааш бажыңының ханаларын тудуп үндүрген. Элээн хөй бажыңнарны үе хемчээп санаарының пулков албанынга чепсеглеп кылып турар. Кырында демирден кылган чартык бөмбүрзек дег бөрбектерлиг көрүлдениң чаа суургалары болгаш павильоннары өске-даа албан черлеринче база-ла туттунуп турар.

(СЭТА).

Профэвилелдериниң культура ажылдакчыларының чөвүлел хуралы

Август 14-те ВЦСПС-ке профэвилелдериниң культура ажылдакчыларының активиниң чөвүлел хуралы доозулган. Ооң ажылынга профэвилелдериниң төп комитеттериниң культура килдистериниң эргелекчилери, профэвилел чөвүлелдериниң культура-масса болгаш культура-амыдырал килдистериниң эргелекчилери база инструкторлар киришкеннер.

Эртем-статистиктиг пропаганданы калбартырынга профэвилел организацияларының сорулгаларының болгаш ажылчы чоннарның кадык амыдыралы дээш демиселди күштелдирер дугайында илеткелди ВЦСПС-тиң культура-масса килдизиниң эргелекчизи Б. Ржанов кылган.

Ажылчы чоннарның ортузунга хөй янзының культура-чырыдыышкын ажылын профэвилелдери чорудуп турар. Илеткелчи эки чижекке чамдык культура-чырыдыышкын, профэвилел албан черлерин, ооң иштинде Калинин хоорайның кылымал волокна комбинадының культура ордузун адаан. Мында эртем-атеистиг пропаганданы эки тургускан, янзы-бүрү талалыг культура-кижизидилге ажылын чорудуп турар. Туланың боо заводунуң клубунуң массалыг хемчеглери утка-шынарлыг болгаш солун. Чүгле бо чылдың баштайгы чартыында клубка, заводтуң паркынга болгаш аныяктарның нийти чурттаалга черлеринге 150 ажыг лекцияларны болгаш илеткелдерни номчаан, ооң иштинде 39 лекциялар бойдус-эртем темаларынга номчутунган. Бо чылдың чайынында завком болгаш клубтуң баштаар чери арыгже 6 массалыг үнүүшкүннерни кылган, аңаа сес муң хире ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар киришкеннер.

Илеткелдиң ээлээн улуг черин профэвилел организацияларының ажылында четпестер ээлээн. Профэвилелдериниң Калинин, Пенза, Рязань, Тула, Владимир чөвүлелдери, калбак хереглелдиң барааннарының үлетпүрүнүң, хөмүр даш үлетпүрүнүң ажылчыннарының профэвилелдериниң ТК-лары болгаш өске-даа чамдык черлер ажылчы чоннарны атеисчи кижизидериниң талазы-биле ажылдардан дашкаарлаан, ажылчы чоннарның кадык амыдыралының пропагандазынче болгаш культурлуг дыштанылгазын организастаарынче кичээңгей салбастаан. Капитализмниң чүдек-бужар артыышкыны болур арагага хандыыр чоруктуң хоразын кошкак тайылбырлап турар.

Санал бергеннер эртем-атеистиг билиглерниң пропагандазының талазы-биле, ажылчы чоннарның кадык амыдыралының болгаш культурлуг дыштанылгазының ажылдарының талазы-биле эки дуржулгаларны чугаалааннар болгаш ол талазы-биле улуг четпестерге доктааганнар. Политиктиг болгаш эртем билиглери нептередириниң талазы-биле Бүгү-эвилел ниитилелин, ССРЭ-ниң Культура министерствозун, ССРЭ-ниң совет чогаалчылар Эвилелин, ВЦСПС-тиң культура-масса килдизин шүгүмчүлээн.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери бойдус-эртем билиглериниң пропагандазын калбартырынче болгаш кадык амыдырал дээш демиселди күштелдиреринче угланган чамдык саналдарны киргеннер.

(СЭТА).

Н. А. Островскийниң төрүтүнген хүнүнден бээр 50 чыл болурунга

Кайгамчыктыг совет чогаалчы, хамааты дайынның киржикчизи Н. А. Островскийниң төрүтүнген хүнүнден бээр 50 чылы бо чылдың сентябрьда болур. Ол хүннү чурттуң хоорайларынга болгаш суурларынга калбаа-биле демдеглээр. Ол хүннү эрттирериниң талазы-биле комиссияны тургускан. Ында ССРЭ-ниң совет чогаалчылар Эвилелиниң, ССРЭ-ниң Культура министерствозунуң, РСФСР-ниң Чырыдыышкын министерствозунуң, ВЛКСМ ТК-ның, политиктиг болгаш эртем билиглерин нептередириниң талазы-биле Бүгү-эвилел ниитилелиниң болгаш өске-даа организацияларның төлээлекчилери кирген.

Н. А. Островскийниң төрүтүнген хүнүнден бээр 50 чыл болганынга ооң чогаалдарының чаа үндүрүлгезин кылыр. Аңаа ооң чогаалдарының 3 томнарлыг чыындызы кирер. Ону күрүнениң литература үндүрер парлалга чери парлаар. Уруглар ному үндүрер парлалга чери «Каң канчап катканыл» деп романны болгаш намдар очерктерни үндүрер. Чогаалчының амыдыралынга болгаш чогаал ажылынга алдар болдурган брошюраны болгаш плакаттарны госкультпросветиздат белеткеп турар. «Аныяк гвардия» деп ном үндүрер чер Островскийниң чогаалдарын парлаар. Харылзаа министерствозу почта марказын белеткээр. Н. А. Островскийниң мемориал музейи чаа материалдар-биле неметтинип турар.

(СЭТА).

Кармир-Блур тейде казып шинчилээшкин

ЕРЕВАН. Армян ССР-ниң эртемнер Академиязының болгаш Күрүне эрмитажының Ереван чоогунда Кармир-Блур тейге казып шинчилээшкин кылып турган археология (эрте бурунгунуң тураскаалдарын шинчилээр) экспедициязы ажылын доосkан. Экспедицияның удуртукчузу, Армян ССР-ниң эртемнер Академиязының корреспондент кежигүнү Б. Б. Пиотровскийниң СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалааны болза:

—Тейде бистиң эравыстың мурнунда VII чүс чылда урарттарның тутканы, Тейше баининиң күчүлүг шивээзиниң бузундулары бар деп чүве баштайгы чылдарның ажылдарының үезинде илерээн. Ол шивээ болза, урарт күрүнезиниң административ ажыл-агый талазы-биле улуг төвү болуп турган. Шивээниң шыгжаг черлеринде Закавказьеден хавыртырган үндүт хевээр кадагалатынып арткан.

Бо чылын 9 бажыңнарны казып шинчилээн. Казып шинчилээшкин үезинде тывылган чүүлдерниң иштинде бистиң эравыстың мурнунда VIII чүс чылдың урарт хааннары I Артиштиниң болгаш II Сардуриниң аттары чуруп сиилбиртинген аът херекселдериниң хүлер кезектери онза сонуургалды болдуруп турар.

Ук шивээ бистиң эравыстың мурнунда VI чүс чылдың эгезинде скифтерниң согуушкуну-биле дүжүп баткан. Казып шинчилээшкиннер күштүг халдаашкынның шынар байдалын болгаш шивээниң дүжүп батканын тодаргай илередип турар.

ССРЭ-ниң девискээринге туруп турган эрте бурунгу күрүнелерниң культуразын өөренип шинчилээр арганы берип турар байлак материалды, пор кылыгларны, керамикти, күш-ажылдың чепсек-херекселдерин, шимелделерни экспедиция тыпкан. Бо чылын база бир өске — Арин — Берд деп урарт шивээзин казып шинчилээр ажылды база чоруткан.

(СЭТА).

Эрте бурунгу бижимелдер шыгжамыры

ЕРЕВАН. Матенадаран—хол-биле бижээн эрте-бурунгу бижимелдерниң эң хоочуну болгаш улуг шыгжавырларның бирээзи. Амгы үеде ында эрте-бурунгу армян номнар, араб, грек, латин, персит, грузин литератураның хөй санныг 10 муң ажыг хол-биле бижээн тураскаалдары чыгдынган. Шыгжавырда—архив материалдарының байлакшылдыг дээжизи бар.

Чоокта чаа ол карачаңгыс ховар библиотеканың фондузун чаа материалдар-биле немээн. Даштыкы чурттар-биле культурлуг харылзааның Армян ниитилели күрүне шыгжавырынга шилчидип бээри-биле хол-биле бижээн эрте-бурунгу армян бижимелдерниң литературлуг 42 тураскаалдарны алган. Оларны Румынияда чурттап турар армяннар белекке бергеннер.

Хол-биле бижээн алдынган ол бижимелдерниң чара бижикчилери болгаш авторлары болза, ортаакы вектерниң армян колонияларының Румынияга, Польшага, Украинага, Каликияга, Турцияга, Иерусалимге болгаш өске-даа черлерге чурттап турган чурттакчылары болурун демдеглээри солун.

Шактёрларның күш-ажылчы чедиишкини

ПРОКОПЬЕВСК. «Кара даг» шахтазының дагжылары шахтер хүнүнге чедиишкиннинг ужуражырынга белеткенмишаан, хөмүр даш тывыжының сес айларының планын күүсеткен.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң талазы-биле онаалга ажыр күүсетинген. 7 айларның дургузунда шахта казып турган оттулар чүүлдүң бот-үнезин чиигеткениниң үлүүнден чартык миллион ажыг рубльдиң камналгазын алган.

(СЭТА).

Дүжүттү чидириг чокка ажаап алыр дээш

ХОРУМ-ДАГ. **(Телефон-биле).** Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артели ниитиниң малынга шыктыг чем болур силос салырының планын 191 хуу күүсеткен. Ол ышкаш сиген белеткээр ажыл база багай эвес болуп, планын август 15-те 98 хуу чедирген. Колхоз мал чеми белеткээрин улам күштелдирбишаан дүжүт ажаап алыышкынынга база хынамчалыг белеткенип турар.

Эрткен чылын тургускан шывыглыг 2 шаңнарның септелгезин доосkан, чаа 4 шывыглыг шаңнарны база кылган. Тараа кестирер 4 аът машиналары белен, 3 сортировка, 1 триер болгаш өске-даа чепсек херекселдер септетинген.

Жданов аттыг колхоз бо чылын тараа культураларын 500 гектарда тараан, тараа алыышкынынга ажылчы план тургустунган, ында айытканы болза, дүжүттү 12 ажыл хүннеринде бүрүн ажаап алыр. Колхозчу ишчилер механизаторлар-биле чаңгыс эп-сеткилдиг, график ёзугаар ажылдап тургаш, элбекшилдиг дүжүттү чидириг чокка чогуур өйүнде ажаап алыр.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чыл ою» колхоз дүжүттү чидириг чокка ажаап алыр дээш Сыын-Чүрээнде болгаш Кызыл-Хадында 2 сарайны тургускан.

Тараа кезер 5 жаткалар, 10 тергелер, 3 сортировкаларны, тараа урар 2 складтың септелгезин бүрүн доосkан.

Эки ажылдыг белеткелчи

Сүт-Хөл районда заготживсырье чериниң агентизи Ондар Өлзей-оол ол ажылынга ак-сеткилдиин илередип турар. Белеткелчи чүгле ооннуң кээп садыг кылырынга кызыгаарлатынмайн ылаңгыя колхозтарның ыраккы черлерде малчыннарынга оларның хереглелдерин чедирбишаан, садып алырының белеткел планнарын ай санында ажыр күүседип турар.

Агитбригада шөлдерде

ЧАДААНА. **(Телефон-биле).** Чөөн-Хемчик районнуң культура бажыңының организастааны 12 кижи составтыг агитбригада колхозчу ишчилерниң ортузунга тайылбыр массалыг ажылды чорутпушаан, концерт көргүзүглерин улам калбартып турар. Сөөлгү үш үнүүшкүннер-биле 6 колхозтарның төвүн, оларның сиген шөлдеринде бригадаларын хандырган.

Агитбригада чүгле тайылбыр беседага, концерт көргүзеринге кызыгаарлатынмайн, хову турлагларынга хана солуннарны, листоктарны көрүштүг үндүреринге, күш-хүн учёдун шын тургузарынга база боттуг дузалажып турар. Бо ажыл ылаңгыя «Большевик» колхозка сандаргай турганын бригада илередип узуткаан.

Культура бажыңының ол агитбригадазы кожер кинолуг, библиотекалыг чоруп турар, үнүүшкүн санында көргүзүг программаларын улам-на чаарты байыдып ап турар. Бригаданы культура бажыңының директору эш Сапрыкин боду удуртуп чоруп турар.

Коллективтиг керээни боттандырар

Тыва тудуг трестизиниң администрация чери-биле тудуг ажылчыннарының аразында чардынган коллективтиг керээниң чартык чылда канчаар күүсетингениниң дугайында чоокта чаа хыналда болган. 1954 чылдың ол керээзинде 57 чүүлдер айытынган турган, а оон ындыгла улуг ужур-дузалыг эвес 9 хире чүүлдерден өскези күүсетинмээн болган.

Тудуг трестизиниң коллективиниң чоокта чаа болган хуралынга керээниң күүселде чок болганынга холбаштыр шүгүмчүлелдер чөптүг калбарып турган. Бызанчы комсомолчу эш Апостовтуң чугаалааны болза:

— Коллективтиг керээниң чогум кандыг чүүлдерден тургустунганын безин ажылчыннар билбес. Администрация черинге ажылга-даа, амыдыралга-даа хамаарышкан негелде тургузарга шиитпирлиг эвес аазаашкындан өске түңнелдиг харыы бербейн турар.

Бригаданың болгаш түс бүрү ажылчыннарның кылган чүүлдериниң хүн санында учёдун мынчага организаставаанын, көргүзүг самбыразын чүгле таварылга хевирлиг бүрүткеп турарын дашчы эш Пуканов бодунуң саналынга шынныг илереткен. Ындыг турунда социалистиг чарыш бүгү ажылчыннарның ортузунга канчап калбарар деп, кижилерниң кылган чүүлдериниң нарядын чогуур өйүнде шын тургуспас чоруктар база бар дээрзин эш Цуканов фактыларга көргүскен.

Трестиде күш-ажылдың камгалалы дыка багай тургустунган, механизация четпес, техника талазы-биле айыыл чок чорукту хандырбааны дугайында штукатуржу Писарева, дашчы Потапов, чолаачы Таштанзынов, үс шевер Варочкин болгаш оон-даа өске эштер тодаргай чугаалаан. Чугула амыдыралчы айтырыглар бюрократчы байдал-биле шак ынчаар соңгаарлатынып турунда коллективте профэвилел организациязының даргазы эш Меренкова кандыг-даа ажыл чорутпаан, тудугжуларның амыдыралын сонуургап көрбейн турар деп, эштер Литвиненко, Байыр-оол, Бородин олар шын шүгүмчүлээн.

Тудуг трестизиниң коллективиниң ол хуралынга облкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш Гусев, партияның Кызыл хоорай комитединиң секретары эш Анкудинов олар олуржуп, тодаргай саналдарны берген. Илерээн четпестерни дарый узуткаар дугайында хуралдан тодаргай хемчеглерни айыткан.

А. ЛЕПЕШКИН.

Дүжүт ажаап алыышкынынга күштүг чөп организастаар

АЯНГАТЫ. **(Телефон-биле).** Барыын-Хемчик районда «Комсомол 30 чылы» колхоз бо чылын 680 гектарга тара культураларын чажар тургаш, херек кы рында 812 гектарга тараан, ооң деӊ кези кызылтас. Гектар бүрүзүнден 16—18 центнер дүжүт алыр деп, колхозчуларның хүлээлгези боттанган турарын чаагай үнүштүң амгы байдалы улам-на бүзүредип турар.

Колхозтуң биче Аянгатыда тараазын дан 150 гектар арбай бышкан, ында кол хозтуң ийиги хову бригадазы авгус 18-те ажылдап кирипкен. Кызыл-Мажа лыктың машина-трактор станциязыны «С—4» деп үш комбайннары хүннүң ийи гы чартыындан база ажылдап эгелей бер ген.

Дүжүт алыышкынынга белеткел тала зы-биле колхоз эрги 2, чаа 3 шывыглы шаңнарны, комбайндан тараа сөөртүр 1 хааржактарны, тараа кестирер 3 аъ машиналарын белеткээн, 3 складтарн септээн. Ынчалза-даа график амга чеди тургустунмаан, тараа арыглаар сорти ровка болгаш триер чаңгыс-даа чок, эрг триер болгаш сортировказы ажыглаа аргажок үрелик.

Күш-ажылга ынакшылдыг комсомолчу

Чөөн-Хемчик районнуң Баян-Тала чед чыл школазының 6-гы класстың өөрени чизи комсомолчу М. Кызыл-Кыс школа ның иштики нарын септелгелерин кылы рынга эң-не идепкейлиг киришкен. Ол парта, 11 стол, 13 тумбочка, 3 стул диваннын нарын септелгелерин шеверги чараш кылдыр чазап септээш 70, күш-хүнүн ажылдап алган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг Партиязының организастыг үндезиннери

Ажылчын ангының удуртукчу организациязы болур, база оон буржуазияны ажып тиилээринге болгаш коммунистиг ниитилелди тургузарынга кол чепсек болур пролетаржы партияның дугайында ленинчи өөредиг партияның организастыг тургузуунуң революстуг принциптеринде чугула черни ээлеп турар. Ол принциптерни В. И. Ленинниң ажылдап чогаатканы болгаш ёзулуг марксисчи партияны тургузары дээш оон могаг чок демисели болза, чаа төөгүлүг байдалдарга марксизмни чогаадыкчы хөгжүткениниң болгаш тодаргай ажыглап хереглээриниң көскү чижээ болур.

Чаа хевириниң пролетаржы партиязын тургузарының болгаш оон программныг, идеологтуг, организастыг, тактиктиг болгаш теоретиктиг үндезиннерин чогаадып ажылдаарының эргежок чугулазы болза, чаа төөгүлүг үеде революстуг шимчээшкинниң эң чугула хереглелдери-биле тургустунуп келген турган.

XIX вектен XX векче кирип турар үеде ажылчыннарның болгаш тараачыннарның революстуг шимчээшкининиң шуурган дег көдүрлүүшкүнү болза, империализмниң үезинде бир дугаар революция — хаан ёзузунга удур улустуң революциязының Россияга өйү четчип келген дугайын херечилеп турган. Экономика болгаш социал-политиктиг элээн хөй чүүлдерниң негелдези-биле делегейниң революстуг шимчээшкининиң төвү Россия болу берген.

Ол төөгүлүг үеде В. И. Ленинге баштаткан революсчу орус марксистерниң мурнунга: революстуг шимчээшкинге пролетариаттың гегемониязын хандырар, ажылчын ангыны долгандыр тараачын чонну каттыштырар, хаанныг ёзуга удур ажылчы массаларның демиселин организастаар сорулга туруп келген. Бо бүгү баштай хаанныг эрге-чагырганы, а оон соонда капитализмни ойтур октаарынче ажылчын ангыны эдертип шыдаар ёзулуг марксисчи партия бар турда болдунар аргалыг турган.

Ындыг партияны тургузарынче В. И. Ленинниң болгаш оон талалакчыларының бүгү күжениишкини угланган турган. Пролетариаттың революстуг партиязын тургузарынга удурланып турган «экономистерниң» оппортунизминге удур ленинчилерниң кам-хайыра чок демисели тиилелге-биле алдаржаан. 1903 чылда болган РСДРП-ниң II съездизинге II инернационалдың реформисчи партияларындан үндезини-биле ылгалып турар ажылчын ангының дайынчы, революсчу марксисчи партиязының, чаа хевириниң партиязының эгези салдынган.

Программныг болгаш организастыг айтырыгларның талазы-биле ол съездиге калбарган демисел болза, РСДРП-ниң революстуг кезээ — большевиктер биле оппортунистиг кезээ—меньшевиктерниң аразынга чарлышкынны болдурган. Съездиниң соонда партияның иштинге демисел улам-на кадыг дошкун хевирлиг болу берген.

Меньшевиктерниң чарылдырыкчы ажыл-чорудулгалары партияны аар кризистиң байдалынга чедирген. В. И. Ленинниң илергейлээни-биле алырга, партия сөөлгү чадага чедир дезорганизастатынган болгаш деморализастатынган турган. «Бо сандаргай чорукту төндүрерин-
иң үези келбээн-бе? Бистиң партияның
залымын үнелеп чорууру кижи бүрүзү ол
угайын бодаайзаан» деп, Ленин айыткан
Чог., том 7, арын 173).

Партияның амыдыралының ол берге
езинде меньшевиктерге хайыра чок со-
уушкунну бээри, организастыг айтырыг-
арга оларның оппортунизмин чаза-шаап
лередири эргежок чугула турган. Оон-
иле кады марксисчи партияны тургуза-
ының организастыг принциптерин бүгү
ала-биле ажылдап чогаадыры негелдениң
урган. Ол чугула сорулганы Ленин 1904
ылдың майда үнген «Базым бурунгаар,
йи базым аткаар» деп бодунуң алдар-
ыг номунга күүсеткен.

РСДРП-ниң II съездизинге болган, база
съездиниң соонда улам-
чидин-биле калбарган демиселдиң ха-
ы анализинге үндезилээш, В. И. Ленин
одунуң номунга меньшевиктерни марк-
измниң дайзыннары, ажылчын ангының
рге-ажыктарының өскерликчилери кыл-
ыр көргүскен.

Ниитилелдиң революстуг чаартыыш-
ыны дээш, пролетариаттың диктатуразы
ээш демисежип турар ажылчын ангы
ангыс аай, төпчүткен болгаш дайынчы
артиялыг турарынга удур меньшевиктер
емисежип турганнар. Олар болза, мөлчүк-
ү ангыларның политика болгаш эконо-
ика талазы-биле тергиидээшкининиң үе-
инде чүгле реформистиг ажыл-чорудулга-
а таарышкан сандаргай, форма чок, ку-
рукталп чорууру организациялыг болу-
н күзеп турганнар. Оларның програм-
ыг оппортунизминде, пролетар диктату-
азын оларның хүлээп көрбес чоруунда
ереп турар меньшевиктерниң органи-
астыг оппортунизминиң алыс шынары
ында турган. Меньшевиктерниң оппор-
унистиг үзел-бодалдары чаа эвес, олар
интернационалдың оппортунистерниң
ел-бодалдары-биле бурун дугжуп турган.
еньшевиктер бүгү делегей оппортуниз-
иниң бир янзы хевири болуп турган.
нчангаш меньшевиктерниң организас-
ыг оппортунизмин Ленинниң чаза-шаап
ереткен чоруу бүгү делегей оппорту-
изминге согуушкунну таварыштырган,
болза, бүгү чурттарга революстуг
имчээшкининиң хөгжүүрүнге улуг ужур-
залыг болган.

Организастыг айтырыг талазы-биле меньшевикчи үзел-бодалдарның оппортунистиг алыс утказын сойгалап илереткишаан, В. И. Ленин марксисчи партияны тургузарының организастыг принциптерин «Базым бурунгаар, ийи базым аткаар» деп номунга тодараткан болгаш үндезилээн.

В. И. Ленинниң дараазындагы ажылдарынга, И. В. Сталинниң чогаалдарынга болгаш партияның шиитпирлеринге улам ыңгай хөгжүдени алган ол принциптер болза, СЭКП Уставында сиңниген. Коммунистиг партияның күжү болгаш күчүзү партия амыдыралының шынгыы нормаларын болгаш Ленинниң ажылдап чогааткан удуртулганың принциптерин шынгыы боттандырары-биле хандыртынар.

Боттуг төөгүлүг үелерни болгаш чаа-чаа сорулгаларны барымдалааш, партия бодунуң организастыг ажыл-чорудулгазының хевирин болгаш аргазын солуп келген. Ынчалза-даа ол партия тургузуунуң хоойлуларын, марксисчи партияның организастыг үндезиннерин амыдыралга чайгылыш чок чорудуп келген болгаш чорудуп турар.

Ол организастыг үндезиннерниң алыс утказын допчузу-биле көрээлиңер.

* * *

Марксисчи партия болза ажылчын ангының мурнакчы, медерелдиг отряды болур. Партия бодунуң хүрээлеңинге ажылчын ангының хереэ дээш, аң-не идепкейлиг, кызымаккай демиселчилерни каттыштырып турар болгаш бодунуң ажыл-чорудулгазынга революстуг теорияны удуртулга болдуруп турар. Ол теория болза, ниитилел амыдыралының хоойлуларының болгаш ангы демиселиниң билиглери-биле партияны чепсеглеп турар, оон ачызы-биле партия төөгүлүг байдалдарга хостуг чигелетинип, болуушкуннарның чорудулгаларын болгаш төнерин өттүр көрүп, бодунуң программныг сорулгаларын чедип алырынга шын оруктарны болгаш аргаларны ап турар.

Партия ажылчын ангының мурнакчы, медерелдиг отряды болур. Ынчангаш партия-биле ангыны холуй, каттыштыр көрүп болбас. Оларның аразында билдингир ылгал бар. Партия бодунуң кежигүннериниң санының талазы-биле ангыдан эвээш, бодунуң медерелиниң болгаш дуржулгазының талазы-биле бедик, улам сырый каттышкан.

Бир эвес партия бодунуң хүрээлеңинге бүгү-ле күзелдиг кижилерни хамаан чокка хүлээп ап турган болза, пролетариаттың мурнакчы отрядының ролюн күүседип шыдавас турган. Күзелдиг кижи-ле бүрүзү, стачкага киришкен кижи-ле бүрүзү бодун партия кежигүнү деп чарлап болурун чедип алыр дээш меньшевиктер партия-биле ангының аразында ол ылгалды херекке албайн турганнар.

Партия биле ангыны холуур чорук — ангының иштинге партияны ээлдирип кааптарынга болгаш кедизинде барып узуткаарынга чедиргени ол. Ынчангаш Ленин анаа удур демисежип турганы ол. Капитализмниң үезинде бүгү ажылчын ангы бодунуң мурнакчы отряды — партияның медерелиниң деңнелинге чедир көдүрлүп шыдаар деп бодаар болза, маниловщина болгаш кудурукталчак чорук болур ийик деп Ленин айыткан.

Бистиң партиявысты тургузуп тургаш, Ленин партия болза, ажылчын ангының медерелдиг, марксисчи отряды болган турарын оралдажып турган. Мурнакчы демиселчиниң ролюн чүгле мурнакчы теорияга удурткан партия күүседип шыдаар деп ол онзалап айыткан.

Ажылчын ангының мурнакчы, медерелдиг отряды болур партия дугайында ленинчи өөредиг амгы үеде-даа дыка улуг ужур-дузалыг болуп турар. Бистиң Коммунистиг партиявыс ниитилелдиң эң-не мурнакчы болгаш революсчу ангызы — ажылчын ангының партиязы болур. Бистиң чурттуң ажылчын ангызы орустуң үш революцияларының кол күжү болган, ол боду коргуш чок чораан болгаш социализм тургузуушкунунуң шинчилетинмээн оруу-биле ажылчы чонну эккелген болгаш бүгү делегей төөгүлүг тиилелгелерни чедип алган. Ам үеде ССРЭ-ниң ажылчын ангызы Коммунистиг партияга баштадып алгаш, Коммунизмни тургузуп турар совет ниитилелдиң удуртукчу күжү болуп турар.

Ажылчын ангының, ажылчы тараачыннарның болгаш күш-ажылчы интеллигенцияның иштинден эң-не идепкейлиг болгаш медерелдиг кижилерни бодунуң хүрээлеңинге каттыштырып турар Коммунистиг партия болза, бүгү совет ниитилелдиң мурнакчы отряды болур. ССРЭ-де мөлчүкчү ангылар чок. Совет ниитилелди тургузуп турар ажылчын ангы, тараачыннарның болгаш интеллигенцияның ангызы, ол дээрге, мырыңай-ла чаа социал бөлүк болур. Олар найыралдыг кады ажылдажылганың ёзузунга чурттап, ажылдап турарлар. Оларның эрге-ажыктары чаңгыс шугумда турар болгаш ниити сорулганы чедип алырынга — Коммунизмни тургузарынга чагырткан. Коммунистиг партияның идеологиязы бүгү улустуң идеологиязы болур.

Ажылчыннарның, тараачыннарның болгаш интеллигенцияның найыралдыг кады ажылдажылгазынга, оларның эрге-ажыктарының болгаш үзел-бодалдарының ханы ниитизинге үндезилээш, совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эви быжыкан. Массаның ортузунга Коммунистиг партияның саълдары хемчээл чок өскен.

Бүгү совет кижилерниң социалистиг ниитилелди быжыглаары болгаш хөгжүдери дээш, коммунизмни тургузары дээш демиселинге бистиң партиявыс ёзулуг улусчу партия, мурнакчы отряд болур.

Коммунистиг партия болза, пролетаржы интернационализмниң партиязы. Бистиң чурттуң бүгү националдарының болгаш улустарының эң дээре төлээлекчилерин ол бодунуң хүрээлеңинде каттыштырып, коммунистерниң болгаш бүгү ажылчы чонну пролетаржы интернационализмниң болгаш улустарның найыралының ёзузунга кижизидип турар. Партия бодунуң тыптып келгениниң баштайгы хүннеринден эгелээш-ле буржуаз национализмге удур шиитпирлиг демиселди чоруткан болгаш бодунуң программазынга, организастыг тургузуунга база бодунуң бүгү ажылынга интернационализмниң принцивин шынгыы камгалап келген. Коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге совет кижилерни сырый каттыштырбышаан, организаставышаан, Коммунистиг партия ССРЭ-ниң улустарының бузулбас найыралының тук тудукчузу болуп турар.

Бистиң чурттуң ажылчы чонунуң мурнакчы отряды болур коммунистиг партияның ролю ССРЭ-ниң Конституциязында тодаратынган болгаш быжыглатынган, ол ышкаш партияның Уставының бирги пунктузунда илеретинген, ында демдеглеп турары болза, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы ажылчын ангының, ажылчы тараачыларның болгаш күш-ажылчы интеллигенцияның кижилеринден организастатынган, чаңгыс сеткилдиглерниң—коммунистерниң эки тураның дайынчы эвилели болуп турар.

* * *

Марксисчи партия болза ажылчын ангының организастыг отряды болур. Бир эвес партия организастыг отряд эвес турган болза, ажылчын ангының мурнакчы медерелдиг отряды болур бодунуң ролюн ол күүседип шыдавас турган. Медерелдиг болуру организастыг болурун болдуруп турар болгаш хамыктың мурнунда партияның хүрээлеңиниң организастыы болгаш сырый каттышканы ону илередип турар.

Ажылчын ангының эрге ажыының херек кырында медерелдиг илередикчизи болур төлээде, «партия медерелдиг чоруктуң **билдингир деңнелин** хандырып турар, шак ындыг организастыг чорукту ажылдап кылып билир болгаш ол деңнелди үргүлчү көдүрер ужурлуг»—деп В. И. Ленин айтып турган (Чогаал, том 7, арын 254).

Чүгле эки организастыг турда, ажылчын ангының моралдыг күжү материалдыг күш кылдыр хуула берип болур деп Ленин өөреткен. Марксизмниң принциптеринге пролетариаттың идея талазы-биле сырый каттышканы организацияның материалдыг чаңгыс эвин быжыглап турарының, миллион-миллион ажылчы чонну ажылчын ангының армиязынга, пролетар революциязы болгаш социализм дээш кызымаккай демиселчилерниң армиязынга сырый каттышкан чоруктуң ачызы-биле пролетариат тиилетирбес күш болу бээр.

Ажылчын ангының мурнакчы болгаш медерелдиг отряды болур партияның күчүлүг күжү болза, оон организастыг отряд болуп турарында. «Партия чүгле чаңгыс сеткилдиглерниң эвилели эвес, оон ангыда ол болза чаңгыс аай хөделиишкинниглерниң эвилели, ниити идеялыг базага (программа, тактикага) үндезилээш, демисежип турар, чаңгыс аай хөделиишкинниглерниң дайынчы эвилели болур» деп И. В. Сталин чугаалаан (Чогаал, том 5, арын 370). Партияның программазын амыдыралга боттандырарда оон бодунуң хүрээлеңин шын организастап билири-биле чедип алдынар.

Партия дээрге ажылчын ангының организастыг отряды болурунун дугайында өөредиг болза, боттарын партия кежигүннери бис деп боттары чарлатынып чоруур кижилерниң анаа арифметиктиг түңнели деп партия бодун ынчаар көрүп болбас. Партия болза күзел-соруктуң чаңгыс аай чоруу-биле, хөделиишкинниң чаңгыс аай чоруу-биле, сагылга-чурумнуң чаңгыс аай чоруу-биле боттарының аразында сырый каттышкан болгаш харылзаалыг организацияларның туруштуг системазы болган турар ужурлуг. Партияның кежигүн бүрүзү партияның организацияларының бирээзинге турар болгаш аңаа ажылдаар, партияның шиитпирлеринге чагыртыр, партийжи сагылга-чурумну шынгыы сагыыр хүлээлгелиг.

«Бистиң сорулгавыс болза бистиң партияның туруштуун, шыдалдыын, арыг чаагайын камгалаары болур. Бистер партия кежигүнүнүң адын болгаш ужур-дузазын бедик, бедик, база катап бедик көдүрерин оралдажыр хүлээлгелиг бис» деп В. И. Ленин айыткан (Чогаал, том 6, арын 459).

Партия ажылчын ангының организастыг отряды болган ужурунда партияга чаа кежигүннер хүлээп алырын шынгыы чаңгыстап шилииринге үндезилеп хүлээп алыышкынны чорудары эргежок чугула. Партияга хүлээп алыышкын үезинде чаңгыстап шилириниң принцивин коммунистиг партия кезээде чайгылыш чокка боттандырып келген.

Партия бодунуң кежигүнү бүрүзүнден программаны болгаш Уставты чүгле хүлээп көөрүн эвес, харын партияның хереэ дээш идепкейлиг демисежирин негеп турар. СЭКП XIX съездизинге хүлээп алдынган партияның Уставы болза, партийжи шиитпирлерни күүседири дээш идепкейлиг дайынчы болурун коммунист бүрүзүнге хүлээдип турар. Партийжи шиитпирлерни чүгле чөпшээреп көөр чорук партияның кежигүнүнге ол четпес, ол шиитпирлерни амыдыралга боттандырары дээш партияның кежигүнү демисежир хүлээлгелиг деп Уставта айтып турар. Партияның шиитпирлерин коммунистерниң шүшпен болгаш ёзу барымдаалап көөр чоруу партияның дайынчы аргазын суларадып турар, ынчангаш оон хүрээлеңинге турарынга таарышпас.

Партияның Уставының негелделерин шынгыы сагыырын, демократтыг централизмниң принциптерин туруштуг чорударын партия кежигүннериниң идепкейин бүгү хемчеглер-биле сайзырадырын, партийжи амыдыралдың чугула айтырыгларын коллективтиг чугаалажып көөрүн бодунуң организация бүрүзүнден коммунистиг партия негеп турар. Партийжи амыдыралдың ол нормалары болза, амылыг тускай үзүктел чок хөгжүп турар организм ышкаш бистиң партияның хөгжүлдезиниң чугула чүүлү болур.

* * *

Марксисчи партия болза, ажылчын ангының организацияларының дээди хевири болур. Ажылчы чоннуң бүгү организацияларын ол удуртур хүлээлгелиг.

Ажылчын ангыда партиядан ангыда, бодунуң составының талазы-биле элээн калбак өске-даа организациялар бар: профэвилелдери, кооперация, аныяктар болгаш өске-даа. Ол организациялар тус бүрү-ле боду тускай сорулгалыг, тускай ажылды чорудуп турар. Ол бүгү организацияларны партия удуртур хүлээлгелиг. Ол бодунуң удуртукчу ролюн күүседир аргалыг, чүге дээрге, партия марксисчи теория-биле чепсегленген ажылчын ангының эң дээре кижилеринден тургустунган болгаш массаларны удуртурунуң, оларны сырый каттыштырарының талазы-биле байлак дуржулгалыг.

«Базым бурунгаар, ийи базым аткаар» деп номунга Ленин болза, өске организацияларга партияның саълдарының хемчээ партия организацияларының быжыы болгаш сырый каттышканы-биле тодаратынар деп айыткан. Бистиң партия организацияларывыс улам быжыг болган тудум-на, оларга божаңнаар болгаш быжыг эвес чоруктар эвээш болур, ону долгандыр турар болгаш оон удуртуп турары массаларга партияның саълдары улам-на калбак, бүгү талалыг, байлак болгаш үре-түңнелдиг болур.

Ажылчын ангының каттыжыышкынының дээди хевири болур бистиң коммунистиг партиявыс бодунуң төөгүзүнүң бүгү дургузунда ажылчы чоннуң өске бүгү организацияларының талазы-биле удуртукчу күштүң туруш байдалын өскерлиш чокка бодунга артырып камгалап келген.

Ам үеде бистиң чуртувуста Советтер, профэвилелдери, комсомол, янзы-бүрү культура-чырыдыышкынның, кооперация, колхозтуң организациялары, эртемниң, камгалалдың, күш-культураның болгаш хөй-ниитиниң өске-даа организациялары бар. Олар шуптузу бодунуң ажылын партияның оларга берип турар айтыышкыннарынга дүүштүр тургузуп турарлар. Коммунистиг партия ажылчы чоннуң хөй-ниити-даа, күрүне-даа организацияларының удуртукчу өзээ болур деп ССРЭ-ниң Конституциязында айыткан. Оон ачызы-биле ол бүгү организацияларның ажылының таарымчалыг болуру хандыртынып, ниити чаңгыс үгже оларның хөделиишкининиң чаңгыс аай чоруу чедип алдынып турар.

Ажылчы чоннуң бүгү организацияларынга удуртулганы боттандырбышаан, коммунистиг партия болза ол организацияларны солувайн турар оларны командылавайн, оларның баш миннип ажылдаар чоруунга шаптыктавайн турар. Күрүне болгаш хөй-ниити организацияларының ажылын солуур практика болза, партийжи удуртулганың ёзузунга чөрүшпес, ынчангаш ону шынгыы буруу шаап көрүп турар. Ажылчы чоннуң партийжи эвес организациязы бүрүзү ниити ажыл херек дээш демиселге бодунуң инициативазын долу хемчээлдиг калбартсын дээш партия бүгү хемчег-биле оралдажып турар.

Ажылчы чоннуң массалыг бүгү организацияларының ажыл-чорудулгазын партия бодунуң ол организацияларда ажылдап турар кежигүннерин дамчыштыр башкарып турар. Мурнакчы болгаш саълдарлыг кижилер болганда коммунистер калбак массаларның ортузунга бодунуң кызымак тайылбыр ажылы-биле партияның политиктиг удуртулгазын, оон айтыышкыннарын болгаш директиваларын ажылчы чоннуң партийжи эвес организациялары эки тура-биле хүлээп алырын чедип ап турарлар.

Партия болза, Советтер, профэвилелдери, кооператив болгаш өске-даа массалыг организацияларның ажыл-чорудулгазын оларда тургускулаан партийжи бөлүктерни дамчыштыр башкарып турар. Ол бөлүктерниң сорулгазы болза, партияның саълдарын бүгү тала-биле күштелдирери болгаш оон политиказын партия кежигүнү эвес массаларның ортузунга чорудары, партияның болгаш күрүнениң сагылга-чурумун быжыдары, бюрократизм-биле демисежири, партия болгаш советтиң директиваларының күүседдезиниң хыналдазын чорудары болур.

Оон ангыда, партияның удуртулгазын хандырып турар чүве болза, бүдүрүлге болгаш садыг организацияларында, оон иштинде совхозтарның, колхозтарның болгаш МТС-тиң партия организацияларынга администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргени берип турар.

* * *

Марксисчи партия ажылчы чоннуң миллион-миллион массалары-биле ажылчын ангының мурнакчы отрядының харылзаазының боттаныышкыны болур. Партия биле ангының аразында ылгал бар ынчалза-даа партия ангыдан хоорук дээни ол эвес. Партийжи эвес калбак массалар-биле ханы харылзаа—партияның туруп турарының болгаш хөгжүүрүнүң чугула чүүлү болур.

Массалар-биле доктаамал быжыг харылзаа чокка партия чурттап-даа, хөгжүп-даа шыдавас. Массалардан хоорлур чорук партияны дедир төрүтүнер чорукка чедирип болур. Бодунга-ла хагдынган, масса-биле харылзаазын чидирген, азы кошкаткан партия болза, чайлаш чокка өлүр ужурлуг.

Бистиң Коммунистиг партиявыс бодунуң характери-биле, программалыг сорулгалар-биле, тургузуушкунунуң принциптери болгаш кежигүннериниң составы-биле алырга ёзулуг улусчу партия, калбак массалар-биле ол ханы харылзаалыг. Оон амыдыралчы күштериниң болгаш тиилетирбес чоруунуң дөзү ында.

Партия бодунуң бүгү-ле ажыл-чорудулгазынга төөгүнүң тургузукчузу улус массалар болур деп өөредигни барымдаалап турар. Улустуң чаагайжылгазының дугайында сагыш човаашкын—коммунистиг партияның бүгү ажыл-чорудулгазының дээди хоойлузу болур.

Коммунистиг партия — революстуг хөделиишкиннерниң партиязы. Аңаа калбак улус массаларның киржилгези дидим болгаш күштүг болган тудум-на, хөделиишкиннерниң калбарыышкыны болгаш түңнели улам-на күштүг болуру тодаргай. Массалар-биле харылзажып, чоокшулажып, оларны организастап, сырый каттыштырып болгаш оларны тиилелгеже чедирип шыдаар шылгарангай чорууу-биле партия онза ылгалып турар дээр дугайын бистиң партиявыстың бүгү маадырлыг төөгүзү херечилеп турар.

Дайын сөөлүндеги үеде бистиң Төрээн чуртувустуң күчүзүнүң чайгылыш чок өзүлдезиниң үндезини болза, ажылчы чон-биле коммунистиг партияның улам-на быжыгып турар харылзаазында болур. Партияның күжү—улус-биле оон бузулбас харылзаазында. Улустуң күжү—партияны дескиндир оон сырый каттышканында.

XIX съездиге хүлээп алдынган Коммунистиг партияның Уставы «Массалар-биле харылзааны хүн-бүрү быжыглаарын, ажылчы чоннуң негелделеринге болгаш хереглелдеринге өй-шаанда дыңнангыр болурун, партияның күжү болгаш оон тиилетирбес чоруу—чон биле оон ханы болгаш бузулбас харылзаазында деп чүвени сагынмышаан, партияның политиказының болгаш шиитпирлериниң утказын партия кежигүнү эвес массаларга тайылбырлаарын» партияның кежигүн бүрүзүнге хүлээдип турар.

Партияның Уставының ол негелдези болза, коммунист бүрүзү кая-даа турза, массаларның баштыңчызы болурун, күш-ажылга, сагылга-чурумга, социалистиг өнчүнү, күрүнениң эрге-ажыктарын камгалаар талазы-биле кандыг-даа үеде партия кежигүнү эвестерге үлегер болурун хүлээдип турар.

Массаның мурнунга Коммунистиг партияның ёзулуг чоруун бедидери дээш кызымак ажылдаар, бодун болгаш долгандыр турар кижилерни политиктиг серемчилелдиң ёзузунга, иштикиниң болгаш даштыкының дайзыннары-биле демиселге эптеш чок болгаш туруштуг болур чорукка кижизидер ужурлуг.

Бистиң демиселивистиң алыс сорулгазын партия кежигүннери тодаргай көрүп билген турарын бодунуң ажылының базым бүрүзүн ол сорулгалар-биле холбаштырган турарын, партияның мурнунда турар сорулгаларны боттандырарда кызымаккай, туруштуг болгаш шиитпирлиг чорукту илередип көргүскен турарын коммунистерден ам кажангызындан-даа артык негеп турар. Ол чокка коммунист бодунуң авангардчы ролюн күүседип шыдавас.

Массалар-биле харылзааны хүн-бүрү быжыглаар дугайында партия Уставының негелдези болза, массаларның үнүн кичээнгейлиг дыңнаарын, оларның дуржулгазын өөренип көөрүн болгаш ниитижидерин чүгле өөредир эвес, харын массалардан өөренирин коммунист бүрүзүнге хүлээдип турар.

Марксисчи партия болза, централизмниң эгезинге организастатынган. Ол дээрге партияның чаңгыс аай Устав ёзугаар ажылдап турарын, оон чаңгыс аай сагылга-чурумнуун, партияның съездизиниң нүүрү-биле, а съездилер аразында оон Төп Комитединиң нүүрү-биле, чаңгыс аай удуртур органнының эвээжи хөйүнге чагыртырын, чер чериниң органнары—төвүнге, кудуку организациялар үстүкүзүнге чаргыртырын айтып турар.

Ол чугула принциптерни боттандырбайн турган, партия бодунуң сорулгаларын күүседип шыдавас. Ол чокка партияның хүрээлеңиниң хөделиишкининиң чаңгыс аай чоруу-даа, үзел-бодалдарының-даа чаңгыс аай чоруу чедип ап шыдатынмас.

Централизмниң идеязы партияның бүгү Уставынга сиңниккен турар ужурлуг деп Ленин айыткан. Партия тургузуушкунунга централизмниң принцивин идип үндүрүп тургаш, Ленин царизмниң үезинде партия организациялары бодунуң органнарының адаандан соңгулдалыг болур чоруун боттандырып шыдавас дээрзин кичээнгей салып көрүп турган. Ынчалза-даа ол түр байдал-дыр, партия ажык болу бээрге ол байдал дүжер. Ол душта партия организациялары **демократтыг** централизмниң эгелеринге тургустунар деп, Ленин санап турган.

Партия тургузуунга централизмниң дугайында айтырыгны ленинчи ёзу-биле тургускан чорук болза, автономизмге үндезилеп партия тургустунган турарын күзеп турган меньшевиктерге согуушкунну таварыштырган. Меньшевикчи автономизм болза, партияның чер-чер органнарының оон удуртур органнарының мурнунга харыысалгалыг болур чоруун дүжүрүп турар, тодаргайлаарга, оппортунисчи элементилерге таарымчалыг байдалды тургузуп турган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы бодунуң ажылын демократтыг централизмниң принциптеринге үндезилеп чорудуп турар. Ол принциптиң кескү илерээшкиннериниң бирээзи болза, хүлээп ап турар душ таварылгаларның болгаш чаңгыс талалаарының элементилеринден партияны аңгылап турар удуртулганың коллегиалдыг чоруун шынгыы сагыыры болур.

Коллегиалдыг болуру —партияның, оон Төп комитединиң коллективтиг шылгарангай чоруун, дуржулгазын болгаш күзел-соруун илередип турар партийжи удуртулганың дээди принциви болур. Удуртулгага коллективтиг болурунуң ленинчи принцивин шынгыы сагып чорударының ачызы-биле бистиң партиявыс совет күрүнениң иштики болгаш даштыбуржуаз интеллигентиниң психологиязы чугаадан тодаргай илереп турар.

Демократтыг централизм болза, партияның иштики демократиязының бүгү хемчег-биле хөгжүлдезин, бот-шүгүмчүлелдиң болгаш эң ылаңгыя адаандан шүгүмчүлелдиң калбарыышкынын баш удур көрүп турар. Шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел партийжи калбак массаларның бот-тывынгыр болгаш идепкейлиг чоруунуң кескү илерээшкини, ажылда четпестерни чайладыры дээш демиселдиң шылгатынган чепсээ болур.

Марксисчи партия болза, партияның бүгү кежигүннеринге бир дөмей албан чаңгыс аай пролетаржы сагылга чурумну чорудар ужурлуг. Чүгле шак ындыг байдал турда партия бодунуң хүрээлеңиниң бүрүн болгаш чаңгыс аай чоруун камгалап шыдаар.

Партийжи сагылга-чурумну үреп болбас дугайын айтырга меньшевиктер болза: «Бистер крепостниктер эвес бис» деп чугаалап турганнар. Бодун массадан бедик көөр, боттарын «шилитинген бо көөргетинчек кижилер» деп санап турар буржуаз интеллигентиниң психологиязы чугаадан тодаргай илереп турар.

Хөй санныг дайзыннар-биле—меньшевиктер-биле, троцкистер-биле, бухаринчилер-биле болгаш национал чайгылыкчылар-биле кызымак, эптеш чок демиселге партия бодунуң хүрээлеңиниң кан-дег чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын чедип алган. Партийжи хүрээлениниң ол чаңгыс эви—коммунистиг партияның быжыының болгаш тиилетирбес чоруунуң үндезини ол.

Коммунистиг партияның организастыг үндезиннериниң болгаш партийжи амыдыралдың ленинчи нормаларының дугайында СЭКП-ниң Уставында чугаалааны болза: «партия кежигүнү кижи партияның бүгү кежигүннери-биле бир дөмей партияның болгаш күрүнениң сагылга чурумун албан сагыыр хүлээлгелиг»—дээн. Бирээзи удуртукчуларга, өскези аңаа кежигүннерге деп — ийи сагылга чурум партияга туруп болбас. Партия болза, бүгү коммунистерге, оларның алдар-хавыязындан болгаш албан дужаалындан хамаарылга чокка албан болур чаңгыс сагылга-чурумнуг, чаңгыс хоойлулуг. Партияның болгаш күрүнениң сагылга чурумун үрээр чорук партияга коргарал чедирер улуг хоралыг, ындыг төлээде оон хүрээлеңинге турарынга таарышпас.

Шынгыы сагылга чурум—партияның туруп турарының үндезини ол. Ол сагылга чурум болза, партияның бүгү кежигүннериниң медерелдиг чоруун, ажылчын ангының улуг хереэнге оларның бердингенин, коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге шыдамыккай, маадырлыг чорукту чедип алыр.

* * *

Революцияның гениий Ленинниң тургусканы болгаш каңнааны Коммунистиг партия аар шылгалдаларның, маадырлыг демиселдиң болгаш бүгү делегей төөгүлүг тиилелгелерниң алдарлыг чаагай чартык чүс чыл оруун эртип келген. В. И. Ленинниң ажылдап чогаатканы бистиң партияның организастыг үндезиннери болгаш партийжи амыдыралдыг шынгыы нормалары бодунуң политиказын боттандырары дээш оон демиселинге кезээде күчүлүг чепсек болуп келген. Ол чүүлдер болза, коммунизм тургузуушкунунуң улуг сорулгаларын шиитпирлээринче аңаа чедиишкиннерни хандырып берип турар, партияның холунда ынанышттыг чепсээ болур.

П. НОВИКОВ,
төөгү эртемниң кандидады.

Кадык чаагай чуртталга дээш

*

С. КУРАШОВ,
ССРЭ-ниң Кадык камгалал министриниң оралакчызы.

* *

Чоннуң чаагай чоруу—Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың дээди хоойлузу болур. Ажылчы чоннуң кадыкшылының оон чаагай чуртталгазының болгаш культурлуг деңнелиниң доктаамал көдүрлүүшкүнүнүң дугайында сагыш-салышкын күрүнениң кичээнгейинде туруп турар. ССРЭ-де чоннуң кадык камгалалының эң-не болбаазырангай системазы тургустунган, медицина дузаламчызының халас болгаш бүгү ниитиге ажыглаалдыг чоруу хандыртынган. Совет чазак кадык камгалалынга акша-хөреңгини харам чокка үндүрүп берип турар: чүгле 1954 чылда 24 миллиард ажыг рубльди төлевилээн.

Социализм ажылчы чоннуң материалдыг болгаш культурлуг бүгү күштерин чечектелиишкининче аппар чыдар. Совет кижилерниң материалдыг болгаш культурлуг деңнелиниң чайгылыш чок өзүүшкүнүнүң, оларның күш-ажылының таарымчалыг байдалдарын экижиткениниң, эмнелге херээн экижиткениниң, курорт тудуушкунунуң, ниитиниң аъш-чеминиң чуртталга оран-сава тудуушкунунуң калбак хөгжүлдезиниң ачызында ССРЭ-де аарып-аржыыр чорук болгаш өлүм-чидим үргүлчү-ле кызырлып турар, чоннуң өзүлдези улам-на бедип орар.

Совет чазак чоннуң кадык чуртталгазын хандырып, аарыыр чорукту баш бурунгаар болдурбазының хемчеглерин ап турар. Арыг-шеверниң ажылынга онза кичээнгейни салып турар совет эмнелге бо сорулгага шуут чагырткан. Калбак профилактыг хемчеглерни ап чорудары эмнелге чонга долузу-биле бараан болуп турар болгаш практика-биле дудуш холбашкан, кадык камгалалдың херээ бүгү коммунистиг тудуушкуннуң чугула кезии болу берген чуртка болдунар. Мооң ачызында Совет күрүне социалдыг аарыглар-биле демиселдиң талазы-биле канчаар-даа аажок улуг чедиишкиннерни чедип алган.

Буржуаз күрүнелерде социалдыг аарыглар-биле демисел чөгенчиг хемчеглер-биле чорутунуп, кол нуруузунда филантроптуг организацияларда турар. Капиталистиг система боду—профилактыг ажылдарга күрүне чарыгдалын кылбайн турар. Бо талазы-биле профилактиг хемчеглерни ап чорударынга дарлатырган аңгыларда болгаш улустарда чамдык аарыгларның төрүтүнүп чаалатынганының дугайында мерганистер—менделистерниң реакциялыг, эртемге удур хоозун-меге теориялары моондак болуп турар. Шынында, капиталистиг чурттарда канчаар-даа аажок хөй аарыгларның, чижээлээрге, туберкулёзтуң кол чыдагааннары болза, хоозурал, аш-чут, ажылчы чонну дарлап-хемдип, раса-сөөк ылгап дорамчылап турарында. Нью-Йорктуң, Лондоннуң, Париждиң болгаш капиталистиг чурттарның өске-даа улуг-улуг хоорайларының ажылчыннар чурттаан районнарның чурттакчыларының туберкулёзтан аарыыр чоруу бай буржуазтыг районнардан 7—8 катап хөйү таварылга эвес. АКШ-тың негрлериниң туберкулёзтан өлүрү, ак-кештиг чондан 6—8 катап бедик боол турары база-ла таварылга эвес.

А Совет Эвилелинде байдал көңгүс-ле өске болуп турар. Сөөлгү чылдарның дургузунда туберкулёзтан аарып өлүр чорук мында $2\frac{1}{2}$ катап эвээжээн. Социалдыг аарыгларның бирээзи болур трахома — (карак аарыы) хаанныг Россияга калбаа-биле нептерээн турган. Совет эрге-чагырга чуртка трахоманың чок болурун колдуунда чедип алган. Совет кадык камгалал шээр аарыглар болгаш өске-даа халдамырлыг аарыглар-биле демиселге улуг чедиишкиннерни чедип алган.

ССРЭ-де «социалдыг аарыгларның туруп келириниң, эң ылангыя оларның нептерээриниң дазыл-дамырлары узуткатынган. Мооң-биле чергелештир бо аарыгларны шуут чок кылыры-биле ам-даа шудургу ажылдаар апаар. Капитализмниң эң-не хоралыг артыышкыны болур — алкоголизм-биле (арагалаар чорук) демисел бүгү совет ниитилелден хөй күженишкиннерни база негеп турар.

Капиталистиг ниитилелге алкоголизм болгаш ядарангай чедимче чок чорук болза, социалдыг дең-эрге-шелээ чок чоруктуң болгаш кадыг каржы дарлалдың чылдагааны болур. Ынчангаш чамдык буржуаз социологтарның чоннуң ядарангай чедимче чок чоруу спирттиг сускуннарны хөлүн эртир ажыглааның чылдагааны дээр бадыткаашкыннары мырыңай-ла катырынчыг-дыр.

Совет Эвилелинде чоннуң кадык-чаагай чуртталгазы дээш демиселдиң талазы-биле канчаар-даа аажок улуг чедиишкиннер турбуже, алкоголизмниң социалдыг дазыл-дамырлары узуткатынган турбуже, эргиниң шак-бо бужар артыышкыны бисте долузу-биле ам-даа узуткатынмаан. Спирттен кылган сускундуларны доктаамал ажыглаар чорук болза, ол кижиниң культуразының бичезиниң, угаан-сагыш талазы-биле будалып дүшкениниң болгаш ниитилелдиң база өг-бүлениң мурнунга харысалга чогунуң үре-түңнели болур. Спирттен кылган сускундуларны хөлүн эртир ажыглаар кижилер болза, бүдүрүлгениң дезорганизакчылары, күш-ажылдың сагылга-чурумунуң, социалистиг нийти чуртталганың корум-чурумунуң үрекчилери болур. Оларның бүдүрүлгеге турган үүлгеткен төлеп чок чоруу күрүнениң эрге-ажыктарынга хораны чедирип турары, ол чүл дээрге олар ниитиниң күш-ажылынга улуг когарадды онаштырып турар. Ниитилелге алкоголизмниң чедирип турар хоралыг чоруу мооң-биле кызыгаарлатына бербес. Кажан алкоголик (арагачы) өг-бүлени будагдап-бузуп турарының эвээш эвес чижектерин киирип болур. Ындыг кижи бодунуң хоралыг чаңчылдарынга шуут бердиниишкеш, өг-бүлениң, кадайының болгаш уругларының мурнунга хүлээлгелериниң дугайында уттуптар. Шак ындыг кижи бодунуң бүгү-ле ажыл-төлевирин дозазын арагалапкаш, өг-бүлезин чурттаар акша-хөреңги чокка кааптар, а оон соонда өг-бүлени бузуп-будаглап каар таварылгалар ховар эвес.

Ниитилелдиң, өг-бүлениң эрге-ажыктарының дугайын уттупкаш, арагага хандыгар чорукка кым алзыптар болдур, ол кижи ханы кыленни алыр ужурлуг. Дүмейлендирип азы хөлзедип келир арагалаашкынга пролетариат алыспайн турар, аңаа чырык база катап чырык херек деп В. И. Ленин өөредип чораан.

Чамдыкта алкоголизмче шилчип өзе бээр үргүлчү арагалаар чорук кадыкка шыңгыы болгаш этинмес когарадды чедирип, кижиниң организмин үрегдеп, янзы-бүрү аарыгларга дүрген алзыптар кылып, эрте кырып чөнүүр чорукка чедирер. Алкоголиктерниң (арагачыларның) аразындан өлүм-чидим элээн бедик болур. 25 хардан 50 хар чедир янзы-бүрү назылыг бөлүктерде янзы-бүрү алкогольду ажыглавас кижилер-биле деңнээрге, элээн каш катап хөй болур-дур. Алкогольду (арага-дарыны) хөлүн эртир ажыглаар чорук кижиниң угаан болгаш күш-ажыл кылыр аргалыын кудуладырынга чедирер. Алкоголиктерниң ажылга чоорту-ла шыдашпайн базары кымга билдингир эвезил ынчаш? Спирт сускундуларын хөлүн эртир ажыглаар чорук дээди нервиниң өй-давында ажылын үрегдеп каартар дээрзин быжыы-биле сактып алыры эргежок чугула.

Транспортка болгаш бүдүрүлгелерге болган эң-не аар озал-ондактар чолаачыларның болгаш ында ажылдап турарларның арага иже каапканы-биле холбашкан болгулаар. Бичии-даа арага иже каапарга, транспорт шимчедикчизиниң долгандыр турар чүвелерже көрүп четигерин сулаадыр болгаш шимчээшкин үезинде шын эвес хөделдириишкинни болдура каартары чайлаш чок болур.

Алкоголизм кандыг-даа үүлгедиглерниң үнер дөзү болур. Дүрүм-хоойлу хажыдарының ужур-дүрүм чок чоруу кол нуруузу эзириктиң үезинде үүлгетинерин чугаалаарга четчир.

Дайзынның разведказы бодунуң бужарбак сорулгаларын күүседип алыры-биле араганы ажыглап тура, хоозурап баткан болгаш спирт сускундуларын үргүлчү ажыглап турар сагыш-сеткил талазы-биле будалып дүшкеннерниң иштинден шивишкиннерни болгаш өскерликчи садыгчыларны киир тыртып ап турар. Ынчангаш алкоголизм-биле демисел күрүнениң амыдыралчы эрге-ажыктарынга дээп турар ужуру бо.

Алкоголизмни узуткаарынга спирттиг сускундуларны чер бүрүзүнге садыглаарын хоругдаары четчир деп санаар болза ханы чазыг болур ийик.

Ниитилелдиң эрге-ажыктарынга когаралды чедирип турар эрги шагның эң-не хоралыг артыышкыны—арагалаар чорукка удур хөй-ниитиниң салдар-халдавызын, күрүне органнарының ажыл-чорудулгазын, кадык-камгалал органнарының калбак активчи хемчеглерин чоруткан турар ужурлуг. Спирттиг сускундуларны садыглаарынга тодаргай корум-чурум эргежок чугула. (Чаржынчыг-даа бол, мындыг барымдаа бар: «Бальнеология курорттарының магазиннеринде ижин-шөйүндү аарыы-биле аараннарга минеральдыг сугларны чамдыкта сатпайн тура-ла спирттиг сускундуларны элбээ-биле садып тургулаан).

Нерви-психиказы будалган хоочун алкоголиктерниң арагачыларны) саны алкогольду (араганы) ажыглап турарларның ниити санынга холбаштыр алырга чөгенчиг эвээш. Ынчангаш шак ол кижилерни ажыктыг ажыл-ишче катап ээп келир аргалыг болур кылдыр эмнээриниң талазы-биле хемчеглерниң эң-не шыңгыы чурумун тургузар ужурлуг.

Эмчилерниң ортузунга улуг болгаш шыңгыы ажылды чорудары негеттинип турар. Спирттиг сускундуларны хөлүн эртир ажыглап турар болгаш эмчиниң дузаламчызын алыр дээш келир кижилерниң кадыының талазы-биле эң-не шыңгыы учётту кылыры олардан негеттинер. Ол болза, арагажоктуң ужурундан ажыл шагы үзер болгаш күш-ажылдың сагылга чурумун үрегдээр арагачыларны кадык камгалал органнары чажырып чытпазынга херектиг. Алкоголизм-биле демиселди организастаарынга эмнелге албан-черлериниң болгаш кадык-камгалал органнарының бүгү-ле болдунар аргаларын идепкейлиг-биле ажыглавышаан, ук айтырыгның хөй-ниитичи талазын херексеп көрбейн барып, чүгле «арыг-эмнелге» айтырыы кылдыр барак шилип өтүр көрүпкеш олуруп болбас.

Кадык чуртталга дээш, эргиниң ёзажок артыышкыны болур арагалаар чорук-биле демиселге кол чүве болза—ол сорулганы долгандыр хөй-ниитиниң кичээнгейин мобилизастаары болур. Социалистиг нийти чуртталганың үрекчилерин хөй-ниитиден кадыг харыыны алыр ужурлуг. Совет кижиниң төлептиг чоруун кудуладып турар арагалаар болгаш ооң-биле холбашкан ёзу-чурум чок чоруктарны хөй-ниитиниң судунга киирери кончуг чугула.

Кадык чаагай чуртталга дээш демиселче, эң ылангыя бистиң аныяк өскенивисти мобилизастаары эргежок чугула. Бистиң аныяк өскенивистиң мурнунда культурлуг өзүлдениң болгаш бурунгаар депшилгениң болдунар-ла аргалары калбаа-биле ажык болгаш делгем. Күш-ажылда кижи бүрүзүнүң долу-бүрүн эргелии, чогаадыкчы ажыл-ижи, кежээки школаларның болгаш янзы-бүрү курстарның, клубтарның, театрларның болгаш кино-фильмнерниң сырый калбак четкилери—совет ниитилелдиң амыдыралының байдалдары боттары-ла кадык чаагай чурттаарының долу аргалыын хандырып, бистиң чурттуң бүгү-ле хамаатыларынга бедик-чаагай шынарларны кижизидип турар. Хөй фактыларның бадыткап турары мындыг: ажылчы чоннуң, эң ылангыя аныяктарының ажылдан хостуг шактары организастатынган тудум-на, оларның культурлуг деңнели улам бедик болган тудум-на культура-чырыдыышкын ажылы улам-на солун болган бодунче хаара тудукчу болган тудум-на ужур-дүрүм чок үүлгедиглер болгаш арагалаар база өске-даа сагылга чурум чок чоруктар амыдыралга эвээш болур. Партия культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын экижидерин ажылчы чоннуң амыдырал-чуртталгазын оон ыңай кадыкшыдарының талазы-биле эң-не эргежок чугула хевирлериниң бирээзи кылдыр көрүп турар.

Аныяк өскеннерни кадык чаагай чуртталгага кижизидеринге школалар болгаш дээди өөредилге черлери кончуг улуг ужур-дузалыг. Бистиң өөредилге албан черлеривис бар турар канчаар-даа аажок байлак болгаш хөй-ниитиниң болдунар-ла аргаларын ажыглавышаан, аныяк салгакчыларга бедик-чаагай шынарларны кижизидип, эрги шагның бүгү-ле артыышкыннарынга, алкоголизмни көөр хөөн чок чорукту кижизидер ужурлуг. Бо улуг ажыл-херекке комсомолдуң ролю улуг, чүл дээрге, комсомол арагага хандыгар чоруктуң чок кылырының болгаш арагалаар чоруктуң бужар хоралының дугайын калбаа-биле таныштырар талазы-биле аныяк өскенниң ортузунга кончуг улуг ажылды чорудуп шыдаар.

Кадык-чаагай чуртталга дээш демиселге аныяк өскеннерге күш-шыдалдың болгаш сагыш-сеткилдиң бедик шынарларын кижизидип шыдаар күш-культура болгаш спорттуң калбак хөгжүлдези күчүлүг чепсек болур. Спорт болгаш арагага хандыгар чорук чаңгыс черге канчап-даа дүүшпестер. Спорт шөлдерин нептередири, аныяк өскеннерниң ортузунга күш-культураның болгаш спорттуң калбак массалыг хөгжүлдези, күш-культура организацияларында чорудуп турар бүгү-ле ажылдарга эмчиниң талазындан контрольду эки организастаары шын эвес кижизидилгениң түңнелинде чамдык аныяк кижилерге тыптып келир хоралыг аажы-чаңчылдарны үндезини-биле чок кылыр чорукка бо ажылдар деткимче болур.

Эргиниң бужар артыышкыны—арага аарыы-биле демиселге —арагага хандыгар чорукка болгаш социалистиг нийти чуртталганың корум-чурумун үрегдээр чоруктарга канчап-даа дүүшпес чоруктуң байдалын тургузары кол ужур-утказы. Арагачыларның бужар үүлгедиглерин тоомча чок, өршээлдиг көөрүн чок кылыр сорулга совет хөй-ниитиниң мурнунда салдынган.

Сөөлгү үеде кадык камгалалының органнары, ылангыя көдээге санитар-чырыдыышкын талазы-биле ажылды сулараткан чүнүң-биле-даа шынзытынмас. Кадыкка араганың хоралының дугайында бүдүрүлге болгаш албан черлеринге, номчулга бажыңнарынга эмчилерниң лекциялары кончуг хаая болуушкун апарган .Санитария пропагандазының деңнели чамдыкта кончуг куду болуп турар.

Кадык-чаагай чуртталга дээш демиселге парлалга, радио, кино, театр болгаш литератураның ужур-дузазы кончуг улуг. Бистиң парлалгавыс, а эң ылангыя чер-черниң заводтарының солуннары «арага дашказының маадырларын» тодаргай чижектерге илередип, ооң-биле чергелештир чаагай амыдырал дээш демиселге деткимчени тургузуп шыдаар. Шынап-ла парлалга бодунуң бо чугула хүлээлгезин доктаамал эвес күүседип турар. Радио дамчыдылгазын чамдыкта араганың хоралын пропагандалаарынга көңгүс ажыглавайн, «арагалаар» чоруктарны алдаржыдарынга ажыглап турар. Кино чуруктар болгаш шиилер элбек «дугураамнаар» банкеттер болгаш кежээлерни көргүзе бээри хаая эвес. Бистиң литератураларывыс, публицистеривис маадырларын шыңгыы шүгүмчүлеп, чечен сөстүң күжү-биле хөннүн калдырар тудум, харын чамдыкта арагачыларны йөрээп турар. Парлалганың, радионуң, кинонуң, театрның болгаш литератураның хүлээлгези—арагалаар чорукка удур, арагага шуут алзыр чорукка удур чаңгыс фронтунуң доктаамал демиселин чорудары болур.

Хөй-ниитиниң саъдар-халдамырының күжү — улуг күш. Чоннуң кадык чаагай чуртталгазын бадыткап быжыктырарының демиселинге совет хөй-ниитини калбаа-биле мөөңнеп турган, чаа чедиишкиннерни чедип ап болур болгаш чедип алыр ужурлуг-даа.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде

Чалгынныг дузалакчылар

Мөңгүннелчек чалгыннары хүн херелинде кылаңнаан, улуг эвес самолёт турар. Оон улуг ийиги машинаны көдээ ажыл-агыйның механизациязының болгаш электрификациязының павильонунуң чанында ажык шөлде тургускан. Ол болза, тускай ажыглалдың ужар-чүүл эргелелиниң «ПО-2» болгаш «НА-2» деп самолёттары-дыр.

Көдээ ажыл-агый ужар-чүүлүнүң ажылын көргүзеринге павильонда бир бүдүн залды тускайлап тургускан. Хүн дургузунда ол залды муң-муң экскурсантылар таварып эртип турар. Маңаа Киев, Новосибирск, Омский, Сталинград, Крым болгаш өске-даа хөй областарның төлээлекчилери чорааш барган.

Бөлүк экскурсантылар ол-ла залда тургузуп каан самолётту долгандыр кээп тургулапкан. Тускай ажыглалдың ужар-чүүлүнүң эргелелиниң улуг инженери М. Е. Тютюнник тайылбырлап чугаалап турары болза:

— Көдээ ажыл-агыйда ужар-чүүлдүң ажылының хемчээ чыл келген тудум-на улгадып турар. Бир эвес 1940 чылда 100 хуу дээш алырга 1950 чылда ол 380 хуу улгаткан, 1953 чылда—640 хуу четкен, а бо чылын ужар-чүүл ажылының хемчээли 8-тен ажыг катап өскен,—деп ол чугаалаан.

— Ужар-чүүл ам үеде көдээ ажыл-агыйда кандыг бүдүрүлге чорудулгаларын күүседип турарыл? —деп экскурсантылар инженерден айтырыг салырга, ол мынча деп харыылаан:

— Бээр көрүңерем — дээш, Тютюнник делгеп каан чүүлче айыткаш, чугаазын үргүлчүлээн, — тарылганы чемгерериниң, поктарны чок кылырының болгаш хөвеңни машина-биле ажаап алырының мурнуу чарыында хлопчатниктиң бүрүлерин чайладырынга самолёттуң ажылын мында көргүскен. Садтарның болгаш виноградниктерниң, тараа культураларының, хлопчатниктиң, чигир свёклазының болгаш өске-даа хөй чүүл үнүштерниң хоралакчыларынга удур ужар-чүүл дыка чугула демиселди чорудуп турар. Самолёттар кырындан элезинниг делгем ховуларга саксаул, рис олуртуп тарыыры дээн чергелиг болгаш өске-даа хөй чүүл ажылдарны чорудуп турар.

Хамаатының агаар флодунуң Крым областа ажылдап берип турар ужудукчулары делгелгениң база киржикчилери болуп турар. Үш чылдарның дургузунда олар колхозтарның болгаш совхозтарның 224 муң гектар тарылгаларын ажылдап кылып берген. Крым областың совхозтарының кызылтас тарылгаларының чемгерилгезин самолёттар-биле чорудуп келгениниң ачызында ол культураның дүжүдү гектардан 2,6 хуу чедир бедээн.

Полтава областың Глобинский районда Сталин аттыг колхозта күзүн чажып тарыыр культураларны удобрениелер-биле агаардан чемгерип турары кайы хире ажыктыын көргүскен делгелге дыңнакчыларның кичээнгейин экскурсовод угландыра берген. Чемгерилге чокта кызылтас гектардан 18 центнер дүжүт берип турган; хол-биле чемгерилгелиг участокка дүжүт 20 центнер чедир көдүрүлген; удобрениени самолёттар кырындан чажып тараткан ховуларның гектар бүрүзү 22 центнер кызылтас дүжүдүн берген.

Чигир свёклазының дөстен дашкаар чемгерилгези чигирниң үнүжүн гектардан 4,5 центнер чедир улгаттырып турар болгаш хөвеңниң чиг эдииниң дүжүдүн 5—10 хуу бедидип турар.

Шергилер болгаш өске-даа хоралакчыларга удур демиселдиң талазы-биле ужудукчулар улуг ажылдарны чоруткан. Делгелгениң киржикчилери — Усть-Каменогорскиден келген ужудукчу эш Коваленко болгаш авиатехник эш Степаницев, Краснодардан келген ужудукчу эш Галичев болгаш авиатехник эш Степанченко олар бо талазы-биле онза шылгараан.

Хамаатының агаар флодунуң эртем-шинчилел институду дүжүттерни бедидеринге болгаш үнүштерни хоралакчылардан база аарыглардан камгалаарынга улуг дузаны берип турар ужар-чүүлдү көдээ ажыл-агыйга ажыглаарының аргаларын ажылдап кылган.

Бедик даглыг районнарның ховуларынга болгаш садтарынга ужар-чүүлдү ажыглаарынга вертолеттар дээр чаа ужудар машиналар калбак аргаларны ажылдып турар.

Колхозтарның болгаш совхозтарның миллион-миллион ховуларын ажылдап кылып турган чалгынныг дузалакчылар—авиаторлар көдээ ажыл-агыйның канчаар-даа аажок хөй санныг продуктуларын чыл бүрүде камгалап, социалистиг ховуларның ажыл-ишчилериниң ажылын дыка чиигедип турар.

МОСКВА ЧООГУНУҢ КОЛХОЗТАРЫНЧЕ ЭКСКУРСИЯ

Делгелгеде «Москва облазы» деп зал дыка хөй экскурсантыларның кичээнгейин бодунче хаара тудуп турар. Картофель болгаш ногаалар, чимистиг үнүштер болгаш каттар өстүрүп, мал ажылы кылып турар кижилер Москва чоогунуң колхозтарының делгеглеринден боттарынга үлегер чижектиг дыка хөй чүүлдерни көрүп ап болур.

Залга Сибирьден, Ленинградтан, Рязань болгаш өске-даа хөй областардан келгилээн дыка хөй төлээлер чорааш барган. Москва чоогунуң колхозчуларының өртектиг эгелекчи саналдарының дугайында делгелге тайылбырлакчызының чугаазын олар улуг кичээнгей-биле дыңнааннар. Горшочкаларда олурткан ногаа культураларын массалыы-биле ажыглаарының, хемнер сугларының чуп каапкан үре-чемиштиг хөрзүнүн ногаалар олуртурунга калбаа-биле херегзээриниң, тарылганың дөрбелчин-уяланчак аргаларын шиңгээдириниң эгелери маңаа, Москва чоогунуң колхозтарынга салдынган.

Москва областың Кунцево районнуң көдээ ажыл-агыйының дугайында чугааны дыңнакчылар улуг сонуургалдыы-биле дыңнааннар. Ол районнуң шупту 13 колхозтары делгелгениң киржикчилери болуп турар.

Ниити тайылбырлаашкын эртен соонда экскурсантылар найысылалдың облазының тус-тус мурнакчы ажыл-агыйларының чедиишкиннери-биле таныжып көрген.

Владимир Ильич Ленин аттыг колхозтуң дуржулгазы Рязань областың бөлүк малчыннарын дыка сонуургаткан. Ол хөй адырлыг улуг ажыл-агый дыка улуг чедиишкиннерни чедип алган. Ниитиниң малын өстүрериниң күрүне планын ол көдээ ажыл-агый артели 1953 чылда бүгү чүзүн талазы-биле ажыр күүсеткен. Тарылганың, шыназаларның болгаш одарларның 100 гектар бүрүзүнден колхозчулар 833 центнер сүттү болгаш соп каан деңзизи-биле 38 центнер эътти алган.

Ындыг шылгараңгай бедик түңнелдерни берип турар депшилгелиг аргалар-биле ол черинге барып тодаргай таныжар төлээде, Рязаньның малчыннары ол колхозка ыяавыла боттары баарын күзээннер. Оларның ол күзелин ёзугаар хандырган. 30 кижи составтыг экскурсия Владимир Ильич аттыг колхозче чорупкан.

Москва областың мурнакчы ажыл-агыйларының дуржулгазын артык хандыр өөренип көөрүн барымдалааш делгелгениң Кол комитединиң удурталгазы-биле Москва чоогунуң колхозтарын эргип көөр экскурсияларның планын бадылаан. Делгелгениң киржикчилери болгаш экскурсантылары найысылалдың облазының мурнакчы ажыл-агыйларының делгелгелери-биле таныжып көрген соонда ол ажыл-агыйларны барып көрүп база болурлар. Планда 32 колхозтарны, совхозтарны, МТС-терни, көдээ ажыл-агыйның эртем-шинчилел албан черлерин болгаш дуржулга станцияларын киирип турар. (СЭТА).

Малчыннарның ужуражылгазы

Делгелгениң ажылының он алдыгы хүнү көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары болгаш эртемденнер-биле экскурсантыларның ужуражылгазындан эгелээн. Административтиг корпустуң конференц залынга чурттуң кара хөрзүннүг эвес районнарының чүс-чүс хову ажылдакчылары, агрономнары болгаш механизаторлары чыглып келген. Көдээ ажыл-агый эртемнериниң доктору Н. Авдонин оларга кара хөрзүннүг эвес буржагның хөрзүнүнүң үре-чемишкиниң болгаш дүжүдүн бедидериниң аргаларының дугайын чугаалап берген.

Воронеж, Тамбов, Ленинград, Днепропетровский болгаш өске-даа областарның 500 ажыг малчыннары лекция номчуур «Манеж» залга Вологда областан келген херээжен колхозчу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Люскова-биле ужурашкан.

Мал фермазының эргелекчизи Вологда областа «Буденныйжы» колхозка мал өстүрериниң талазы-биле бодунуң 23 чылдың дургузунда чорудуп келген ажылының дуржулгазын солушкан. Ол үениң иштинде ол боду болгаш ооң эштери 11,5 муң ажыг баш хаваннарны өстүрген.

— Бистиң оруувуска хөй бергелер таваржып турган — деп, ол чугаалаан, — ынчаарда бистер бодувустуң ажылывысты малга таарымча чок багай оран савалардыг чедимче чок байдалга эгелээн бис. Ол үеде бистер төрүүр кыс хаван бүрүзүнден чылда бир тонна хаван оолдарын алыр дээш демисежип турган бис. Бистиң ол дуржулгавыс ынчаарда мүн-не күүсетиниип турган, эң-не баштай 1935 чылда тонна хаван оолдарын чылда эвес, а харын 8 айлар иштинде алган бис. Оон эгелээш-ле чыл келген тудум хаваннарның продуктулуун бедидип келген бис. 1940 чылда төрүүр кыс хаван бүрүзүнден 4,5 тонн хире хаван оолдарын алган бис. Ынчаарда ону делегей рекорду деп санаар турган. Ынчалза-даа бистер оон ыңай чорупкан бис, чүл дизе төрүүр кыс хавандан 100-ден эвээш эвес үрелиг хаван оолдарын алыр деп шиитпирлеп алган бис. Ол оруктап чораш бистер чүнү чедип алганывыстың дугайын мооң дараазында саннар чугаалап турар: 15 айларның иштинде бистер төрүүр кыс хаван бүрүзүнден ниити деңзизи 5 тонна ажыг 170 баш хаван оолдарын алган бис.

Хөглүг болгаш сонуурганчыг беседа эгелээн. Колхозчуларның салган дыка хөй айтырыгларынга эш Люскова долу болгаш сагыштыг хандырып турар харыыларны берген.

Ужуражылганың үезинде сураглыг хаван ажаакчызы бодунуң доруктуруп өстүргени хаваннарны экскурсантыларга сонуургадып көргүскен.

Узбек ССР-ниң павильонунга Таджикистанның болгаш Узбекистанның хөвенчилери ужурашкан. Таджик ССР-де Ленин аттыг колхозтан келген, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Давлят Файзалиев, ол-ла республикада «Москва» колхозтуң даргазы В. Филиппов, Узбекистандан келген колхозчу Башайрадхан Ахмедова болгаш оон-даа өскелер боттарының республикаларында хөвеңниң бедик дүжүдүн канчаар ап турарының дуржулгаларын солушкан. Хөвеңчилер өске республикаларның делгелгеде чедиишкиннери-биле баштай кады таныжып алгаш, а ооң соонда катап бир черге чыылгаш дуржулганы байыдар деп шиитпирлеп алганнар.

Көдээ ажыл-агыйның дыка хөй культураларының, чимистиг садтарның элбекшилдиг дүжүттери бышкылай берген экспонаттыг участоктарга, мал болгаш куш фермаларынга чүс-чүс экскурсантылар чораан. Делгелгениң киржикчилеринге болгаш экскурсантыларга кежээниң-не концерттерни, киносеанстарны организастап турар.

* * *

Ийи неделяның дургузунда делгелге бир миллион хире кижи чораан, ооң иштинде 50 муң ажыг кижи экскурсиялар болгаш делгелгениң киржикчилери болуп турар. Лекторийлерге, павильоннарга болгаш делгеглер участоктарынга эртемденнер болгаш көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары оларга, 56 лекцияларны чоруткан. (СЭТА).

41

Совет кижиниң мөзү-шынарынга канчап-даа таарышпас

«Беш мөге, алды эрга-биле» амыдырап чурттаары совет кижиниң мөзү-шынарынга канчап-даа таарышпас. Сүт-Хөл районнуң шагдаа салбырының участок төлээзи эш Д. Тас-оол шак ындыг багай байдалга чаңчыга берген.

Шагдаа органының харысалгалыг ажылдакчызы болурунуң мөзү-шынарын көргүзүп шыдавайн, харын ол боду чурум үреп чоруур апарган. Ол дугайын мындыг фактылар херечилеп турар: Калинин аттыг колхозтуң өшкү кадарчызы эш О. Дагбышпанның чурттап турар черинге чеде бергеш:

—Менде хөмден кылган онза шынарлыг сапог идик бар, ындыг идиктерни бистиң ажылдакчылар чылда ийи удаа алыр болдур-ийин. Идик хереглезиңзе менден садып ал. Амдызында 3 килограмм саржагдан бер. Чоокку үеде бодун мээн бажыңымга чеде бээр сен. Ынчаарда база-ла чүү-хөөден таарыштырып алгай сен дээн, але—дээш, колхозчунуң 3 килограмм саржаан алгаш чана берген.

Элээн үр үе эрткен. Эш Тас-оолдуң бажыңынга колхозчу малчын арагалыг, аъш-чемниг чедип келген. Аалчының белээ аңаа таарымчалыг болган. Ынчалза-даа хамаатының мурнунга аазаан сөзүн ол боду күүсетпээн.

—Биче манап көр—дээрге, эш Дагбышпан чер аразы 80 километр хире ырак болганда, катап чорук кылбазы-биле 2 хүн манаан.

—Чаа идик садып каар мен, сөөлүнде кээп көрем.

Тас-оолдуң ол чугаазынга колхозчу чөпшээрешкен. Ынчалза-даа сагыжында эпчоксунган байдал-биле чана берген.

Элээн үр үе эрткен соонда, аалчы база-ла дергизи куруг эвес келген. Амдажаан чаңчыл ёзугаар аалчының белээн эш Тас-оол четирген, а бодунуң мегечи болганын солуур арганы ол тыппаан. Ынчангаш ол шуут дезип чорупкан. Малчын ону база-ла 2 хүн манаан. Ынчалза-даа Тас-оол келбээн, «Мегечи кижи болган-дыр ийин бо» деп санааш, эш Дагбышпан база-ла ээп чаныпкан.

Эш Тас-оолдуң шак ындыг амдажаан аргаларынга «Сталинчы орук» колхозтуң чылгычызы эш Х. Биликпен база таварышкан. Ол аңаа 100 килограмм кызылтас бергеш, өртээн ам-даа албаан. Калинин аттыг колхозтуң кежигүнү эш М. Опулай эш Тас-оолга шагда-ла видис идик берген Ооң өртээн ол база-ла албаан. Шак ындыг өске-даа чижектер хөй.

Колхозчуларның ак-сеткилдиг күш-ажыл-биле тып алган хөреңгизин янзы-бүрү арга-мегелер-биле халас алырын оралдажыр шак ындыг кижилер шагдаа органнарынга турары таарышпас болур эвес чүве бе?

С. СОЛААН-ООЛ.

Кыдаттың уран-чечен литературазының ССРЭ-де үндүрүлгези

Чурттуң ном магазиннеринде болгаш библиотекаларында делегейниң дыка хөй улустарының уран-чечен литература чогаалдарын делгеп турар. Бүгү-эвилелдиң ном палатазының медээзин ёзугаар алырга, ССРЭ-ге совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда 1644 даштыкы авторларның (33 чурттардан) номнары тус-тузунда парлатынып үнген. Совет Эвилелинде даштыкы литература чогаалдарының нийти тиражы 270 ажыг миллион экземпляр четип турар. Ылаңгыя улус демократиязының чурттарының литературазы калбак нептерээшкинни ап турар. Кыдат Улус Республиканың чогаалчыларының чогаалдарынга сонуургал улуг. Чүгле сөөлгү беш чылдарның дургузунда 160 кыдат номнарны 8 миллион экземпляр нийти тираж-биле ССРЭ-ниң улустарының 27 дылдарынга парлап үндүрген.

Совет номчукчулар бо чылын XVIII вектиң кыдат литературазының классиги Ну Су-динниң «Анаа эвес кижилерниң дугайында рассказтар» деп ному-биле болгаш XIV вектиң кыдат чогаалчызы Ло Гуань Чжуннуң «Үш хааннаашкынның өгбези» деп төөгүлүг романының бирги ному-биле таныжканнар. Бо чогаалда болза, бистиң эравыстың III вегинге хамааржып турар—кажан Кыдат бот-боттарының аразынга үргүлчү чаалажып турган үш тускай күрүне кылдыр чарылганының болуушкунун көргүзүп турар. Гослитиздаттың чоокку үеде үндүрери ол романның ийиги номунда кыдат улустуң литературазының нептерейген чогаалдарын кирип турар. Ол орус дылче бир-ле дугаар очулдуртунган.

Чаа кыдат литератураның үндезилекчизи Лу Синьниң дөрт томнуг чыынды чогаалдарының бирги томун парлап турар. Совет номчукчуга билдингир Лу Синьниң уран-чечен чогаалдары, а ол ышкаш «Черлик сигеннер» деп прозада шүлүктер томга кирген. Оларның хөй нуруузун бир-ле дугаар парлап турар. Чогаалчының публицистиказын кирген ийиги том бүдүрүлгеде турар.

XX вектиң литературазының хоочун төлээлекчилериниң бирээзи, шылгарангай кыдат чогаалчы реалист Лао Шэниң рассказтары бир дугаар-ла орус дылга массалыг тираж-биле парлатынып үнер. Лириктиг чогаалдарынга ооң ол үезиниң Кыдатының янзы-бүрү улустарының амыдыралын көргүзүп турар. Улуг кыдат шүлүкчү Цюй Юаньның шүлүктериниң ному чоокку үеде парлатынып үнер.

«Даң адарының мурнуу чарыында» деп романның талазы-биле алдаржаан Мао Дуньнуң чогаалдары совет номчукчуга билдингир. Уран-чечен литературалар үндүрер парлалга чери ооң рассказтары, романнары болгаш чүүлдери кирген чыынды чогаалдарның сборнигин парлап үндүрер. Ол ном болза, чаа Кыдаттың кол чогаалчыларының болгаш хөй-нийти ажылдакчыларының бирээзиниң чогаадылга оруун көргүзүп турар.

1955 чылда Лу Синьниң чыынды чогаалдарының үндүрүлгези доозулган турар болгаш чамдык чогаалчыларның рассказтарының чыындыларын парлап үндүрер деп турар. Кыдаттың кайгамчыктыг кижилериниң чыынды маадырларынга улуг сонуургал салдынып турар. Оларның автору шаандакы кыдат төөгүчү Сыма Цянь. Пу Сун Линниң рассказтарын үндүрери, Го Мо-жонуң чогаалдарының чаңгыс томун эде парлап үндүрери үргүлчүлеп турар. Кыдат литератураның классиги Лу Фунуң шүлүктериниң ному үнер.

Бо чылын Күрүнениң уран-чечен литературалар үндүрер парлалга чери чартык миллион ажыг экземпляр кыдат номнарны парлап үндүрер, а 1955 чылда оларның тиражы миллион ажыг болур. Даштыкы литератураның ном үндүрер черинде, уруглар ному үндүрер черде болгаш өске-даа ном үндүрер парлалга черлеринде кыдат авторларның чаа-чаа номнары парлатынып үнүп турар.

(СЭТА).

Кореяның хосталганының тос чыл оюн байырлап эрттиргени

ПХЕНЬЯН. Август 15-те корей улус националдың байырлалы—Японияның колониалдыг кулданыышкынындан Кореяны Совет Армия хостаанындан бээр тос чыл болган оюн байырлалдыы-биле демдеглеп эрттирген. Пхеньянга Кореяның Улустуң Армиязының чепсектиг күштериниң парады болгаш ажылчы чоннарның чыскаалы болган.

Парадка белеткенипкен шериг кезектери улуг делгем шөлге чыскаалыпкан. Индир кырында — партияның болгаш күрүнениң удуртур ажылдакчылары, күш-ажылдың мурнакчылары болгаш маадырлары, Кореяның Улус-Демократтыг Республиказының маадырлары. Индирлер кырында ол ышкаш аалчылар — ССРЭ-ниң, Кыдат Улус Республиканың болгаш улус демократиязының чурттарының дипломаттыг төлээлекчилери база бар.

Эртенгиниң 10 шак. Диңмиттиг адыш часкаашкыннарының болгаш күчүлүг «Ураның» адаа-биле төп индирниң кырынче Кореяның Улус-Демократтыг Республиказының күш-ажылчы партиязының болгаш чазааның удуртукчулары эштер: Ким Ир Сен, Ким Ду Бон, Пак Ден Ай, Пак Чан Ок, Ким Ир, Цой Чан Ик, Хон Мен Хи, Тен Ир Лен, Пак Ы Ван, Пак Ен Бин, Пак Кым Чер олар көдүрлүп үнген.

Министрлер кабинединиң даргазының оралакчызы болгаш национал Камгалалдың министри вице-маршал Цой Ен Ген парадтың командылакчызы генерал-полковник Ким Хван Хебтиң рапортун хүлээп алгаш шериглерни эргээн. Ооң дараазында Цой Ен Ген август 15-тиң байырлалын таварыштыр Кореяның Улустуң армиязының солдаттарының, сержантыларының болгаш старшиналарының, офицерлериниң болгаш генералдарының амыр мендизин айтырып байыр чедирбишаан, чүве чугаалаан. Улустуң тайбың күш-ажылын бүзүрелдиг камгалаар төлээде, КУДР-ниң чепсектиг күштериниң күчү-шыдалын быжыглаарынче ол оларны кыйгырган.

Шериг парадының соонда Кореяның күш-ажылчы партиязының болгаш республиканың чазааның удуртукчуларынга байырын чедирбишаан, индирниң баары-биле маадыр-хоорайның чурттакчылары: ажылчыннар, кожа турар көдээ суурларның тараачыннары, пионерлер, студентилер, күрүне албан черлериниң ажылдакчылары эртип турган. Чыскаалган чоннар бодунуң Төрээн чуртун тайбың арга-биле каттыштырар болгаш тайбыңчыдылганы быжыглаарынче корей улустуң чайгылыш чок күзел соруун илередип турар болгаш улус ажыл-агыйын дүрген катап тургузары дээш демиселге идепкейлиг киржиринче чонну кыйгырып турар лозунгуларны холдарында туткулап алган чоруп турган. Кудумчуларның бажыңнар ханаларында шимеп аскылаан транспорантылар байырлал мурнунуң чарыжынга пхеньянчыларның чедип алган күш-ажылчы улуг чедиишкиннериниң дугайын чугаалап турар.

Пхеньянның ажылчы чоннарының чыскаалынга 300 муң хире кижи киришкен.

Кежээ муң-муң чурттакчылар хоорайның электри чырыынга чайыннанган чаа шөлдеринге болгаш кудумчуларынга үнгүлеп келген. 9 шакта байырлалдың салюдунун даштаашкыннары чаңгыланып үнген.

Улустуң чыскаалдары ол ышкаш КУДР-ниң бүгү улуг хоорайларынга можулар болгаш уездилер төптеринге болуп эрткен.

„Туапсе“ танкерниң экипажының кежигүннерин кара-туразында аажылап турар

ХАБАРОВСК. АКШ-тың шериг-далай күштери июнь 23-те Тайвань ортулуктуң мурнуу чүгүнге ажык далайга совет танкер «Туапсени» тудуп алгаш барганын мурнунда дыңнадып турган.

Ам билдинип турары болза, АКШ-тың шериг-далай күштери «Туапсе» танкерниң командазын гоминданчы шериг-далай күштериниң политиктиг килдизиниң болгаш ийиги эргелелдиң (далай күштериниң талазы-биле разведка эргелелиниң) эргезинде шилчидип берген болуп турар. Гоминданчылар «Туапсе» танкерниң командазын олар танкерни каггаш чоруур кылдыр албадаар дээш оларны кара-туразында аажылап, күштеп, күчүлеп турарлар. Чепсектиг чанкайшичи агентилер команданың кежигүннериниң бирээзин танкерден күш-биле алгаш барган, а өскелерин биче-биче бөлүктерге чарып үскүлээш кадыг-дошкунунуң талазы-биле кижи шыдажыр аргажок байдалда хоругдал адаанда тудуп хилинчектеп турар. Гоминданчыларның ол кижи шыдажыр аргажок кадыг-дошкун аажылаашкыннарынга удурланыышкынның демдээ кылдыр танкерниң экипажының кежигүннери аш чарлаан.

«Туапсе» танкерниң командазын гоминданчыларга дамчыдып бергеш, америк эрге-чагыргалар совет танкерниң командазының кежигүннериниң оода чадаарда чаңгызын-даа болза бодунуң төрээн чуртунга өскерликчи болур орукче чыгап албадаптарынга дөгүм болур бүгү-ле аргалар-биле гоминданчы разведкага дузалап турар хирезинде, үстүнде айыткан ужур-дүрүм чок чоруктар америк эрге-чагыргаларга бичии-даа хамаарышпас дээр янзылыг хөй-нийтиниң караан чаарын оралдажып турар.

(СЭТА).

ГДР-ниң экономиказы көдүрлүүшкүнде

БЕРЛИН. 1954 чылдың ийиги кварталының дургузунда улус ажыл-агый планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында ГДР-ниң күрүнениң план комиссиязының чанында төп статистика эргелелиниң дыңнадыын парлаан.

ГДР-ниң үлетпүр бүдүрүлгезиниң планы 100,5 хуу күүсетинген. 1954 чылдың ийиги кварталында продукцияның хемчээли эрткен чылдың ол-ла үезиниң деңнелинден 12,5 хуу өскен.

Ийиги кварталда көдээ ажыл-агыйның механизациязының талазы-биле чаа-чаа чедиишкиннер чедип алдынган. Тараачын ажылчы чоннарның көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтеринге эки-тура-биле каттышканының түңнелинде бо чылдың бирги чартыында кооперативтерниң саны 4691-ден 4974 чедир өскен.

1954 чылдың ийиги кварталында иштики болгаш даштыкы садыгның хемчээли 1953 чылдың ол-ла үезиниң деңнелинден 48 хуу улгаткан. 1953 чылдың ийиги кварталының деңнели-биле алырга, Барыын Германия-биле садыглажыышкын үш катап улгаткан.

1954 чылдың ийиги кварталында чонну аъш-чем продуктулары-биле болгаш массалыг хереглелдиң бараанннары-биле хандырары экижээн. 1953 чылдың ийиги, кварталының деңнели-биле алырга, үүрмектеп садар садыгның хемчээли 18 хуу өскен.

Ол ышкаш культура болгаш кадык-камгалалының талазы-биле дыка улуг чедиишкиннер чедип алдынган.

(СЭТА).

Эрнст Тельманны араатанзыг ёзу-биле өлүргенинден бээр 10 чыл болган

БЕРЛИН. Германияның Коммунистиг партиязының болгаш немец ажылчын аңгының удуртукчузу Эрнст Тельманны гитлержилер араатанзыг ёзу-биле өлүргенинден бээр он чыл болган оюн Берлинниң демократтыг солуннары август 18-те калбаа-биле демдеглеп эрттирген.

«Нейес дейчланд» солун «Тельманның херээ чурттап турар,—ол өлүм чок» деп эгелиг мурнуку чүүлдү парлап үндүрген. Солун ол ышкаш Эрнст Тельманның дугайында өске-даа элээн хөй материалдарны парлаан. Эрнст Тельманны араатанзыг ёзу-биле өлүргенинден бээр он чыл болганын таварыштыр ол ышкаш «Юфге Вельт», «Трибюне», «Берлинер» цейтунг» болгаш өске-даа солуннар чүүлдерни парлап үндүрген.

Берлинниң Фридрихсфельдте революстуг ажылчын шимчээшкининиң демиселчилериниң хөөрүнге август 18-те демократтыг партиялардан, массалыг организациялардан болгаш Берлинниң бүдүрүлгелериниң ажылчы чоннарының коллективтеринден чечектер салган.

(СЭТА).

Улус төлээлекчилериниң бүгү-кыдат хуралын чыылдырарынга белеткел

ПЕКИН. Хэйлунцзян, Цинхай болгаш Жэхэ можуларда улус төлээлериниң хуралдарының болуп эрткен дугайын «Женьминьжибао» солун медеглеп турар. Хэйлунцзян можунуң улус төлээлекчилериниң хуралынга демдеглеп турган, чүл дизе, 1949 чыл-биле дөмейлээрге 1953 чылда можуга үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 5 катап, а көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң хемчээли 1,7 катап көвүдээн. Ам үеде можунуң тараачыннарының барык 90 хуузу көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң кооперативтеринде болгаш бот-боттарынга дузалажыр күш-ажылчы бөлүктерде каттышканнар. Чажыт бадылаашкын-биле улус төлээлекчилериниң бүгү кыдат хуралынга можудан 18 депутаттар соңгуткан.

Синина хоорайга Цинхай можузунуң улус төлээлекчилериниң хуралы болуп эрткен. Национал районнарны хөгжүдеринге сессияга онза кичээнгей салдынган турган. Бүдүрүлге кооперативтеринге болгаш бот-боттарынга дузалажыр күш-ажылчы бөлүктерге организастатынган ажыл-агый можунуң бүгү тараачын ажыл-агыйларының 68 хуузу болуп турар деп сессияга демдеглээн. Сессия болза, можунуң экономиказының болгаш культуразының улам ыңай хөгжүлдезиниң планын чогааткан. Улус төлээлекчилериниң бүгү кыдат хуралынга депутаттар кылдыр 9 кижи соңгаан.

Жэхэ можунуң улус төлээлекчилериниң хуралы улус төлээлекчилериниң бүгү кыдат хуралынче 7 депутаттарны соңгаан.

(СЭТА).

БҮДҮРҮЛГЕДЕ ТИИЛЕЛГЕ

ШАНХАЙ. «Синьвэньжибао» солуннуң медеглеп турары болза, Шанхайга август 16-да Кыдаттың ада-чурт судно тудуунуң төөгүзүнде 2726 тонна чүък чүъктээр «Дачжун» деп эң-не улуг хем суднону бүдүрүп үндүрген.

Ол суднонуң тудуу болза, Шанхайның судно тудугжуларының чаа тиилелгези болур. Чүгле бо чартык айның мурнунда «Худун» деп күрүне заводу 2 муң тонна чүък чүъктээр «Женьминь № 1» деп ада-чурттуң хемге чоруур чүък пароходун бүдүрүп үндүрген.

(СЭТА).

Францияның Коммунистиг партиязының политбюрозунуң медеглели

ПАРИЖ. «Европаның камгалал нийтилежилгезиниң» дугайында керээни август 28-те Националдың хуралынга көрүп чугаалажыр деп турарынга холбаштыр Францияның Коммунистиг партиязының политбюрозунуң медеглелин «Юманите» солун парлап үндүрген. Ол керээни «Американың чагырыкчы бөлүктери парламент дыштанылгаже тараарының бетинде Франция бадылаарын негеп турар» деп медеглелде демдеглеп турар.

Министрлер Чөвүлелиниң даргазының, ол ам болур санал оналдар солуушкуннарының соонда компартияга бүзүрел дугайында айтырыгны тургузар мен дээн медеглелин политбюро, керээни «бадылаарын чедип алырынче» чазактың чүткүлү кылдыр, а бир-тээ ындыг болганда «гитлержи армияны катап төрүттүндүрер, герман реваншистерни чепсеглээр» деп турары ол кылдыр көрүп турар.

«Европаның камгалал нийтилежилгезиниң» артында чаштынып чыдар уржуктарны аңдарып көргүспүшаан, политбюро болза Барыын Германияны чепсеглээриниң талалакчыларының медеглелдерин безин ёзугаар ап көөрге, ындыг уржуктарның болуру «чайлаш чок» деп турарын демдеглеп турар. Тодаргай билдинип турар болгаш чазыг чок өске чүве бар деп медеглелде чугаалап турар. Ол болза, Франция: «чок»—герман реваншистерни чепсеглеп черле болбас!—деп чугаалаар. Оон аңгыда чаа чөвүлел хурал чыылдырар дугайында совет санал Германияны чепсеглевейн турган, Францияның национал эрге-ажыктарын хүндүлээрин хандырып, француз болгаш немец улустарның аразынга туруштуг чоокшулажыышкынны тургузарының болгаш бүгү европа чурттарының айыыл чок чоруунун негелделеринге харылап турар тайбың шиитпирни чедип алырының аргазын ажыдып берип турар.

Француз улустуң дыка хөй кезии париж керээзин шиитпирлиг-биле буруу шапкан болгаш ону Националдың хуралынга чүүлдүг деп көрдүрбес төлээде ам чаа күженишкиннерни үндүрери эргежок чугула деп политбюро сагындырып турар. «Төрээн чуртка болгаш тайбыңга кыжанып турар айыылды чайладыр» төлээде, ажылчын аңгының, бүгү патриоттуларның болгаш тайбың талалакчыларының «европа армиязынга» удур демиселге чаңгыс-эвин быжыглаарының эргежок чугулазын медеглелде айтып турар.

(СЭТА).

Барыын Европаның алды чурттарының министрлериниң Брюссельге болур чөвүлел хуралының мурнуу чарыында

ПАРИЖ. Август 18-те Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Мендес-Франс Брюссельче үнүпкен, аңаа август 19-та барыын европаның алды чурттарының (Франция, Италия, Барыын. Германия, Бельгия, Голландия, Люксембург) министрлериниң «европаның камгалал нийтилежилгезиниң» («европа армиязының») дугайында айтырыгның талазы-биле чөвүлел хуралы ажыттынар. Чөвүлел хуралга «европаның камгалал нийтилежилгезиниң» дугайында ат салдынган, ынчалза-даа Францияның күштүг болдуруп бадылаваанын керээге элээн каш өскерилделер кийирер дугайында француз чазактың саналын чугаалажып көөр. Барыын Германияның ремилитаризастаарын, ооң шериг күжүн АКШ-тың империалистиг бөлүктеринге бараан болдурары-биле катап тургузарын баш бурунгаар көрүп турары билдингир ол керээ август айның төнчүзүнде француз национал хуралга чугаалажып көрдүнер. Амга чедир-ле француз чазак АКШ-тан болгаш Бонндан күштүг ыйыдыышкын турза-даа чок, ол керээни күштүг болдурар дугайында айтырыгны парламентиге тургузарын дидинмээн, чүге дээрге, Барыын Германияны чепсеглээриниң болгаш «европаның камгалал нийтилежилгези» деп адаар сүлчээни тургузарының планнары эң калбак болгаш шиитпирлиг удурланыышкынга Францияда чедирип турар.

«Европаның камгалал нийтилежилгезиниң» дугайында керээни амгы хевири-биле француз парламентиге күштүг кылдыр бадылаарын чедип алыры болдунмазын өөренип көргеш, Мендес-Франс аңаа элээн каш «эдиглерни» ажылдап кылган, бир эвес ук «эдиглерни» «нийтилежилгениң» өске киржикчилери чурттар хүлээп аптар болза, Францияда керээге удур чамдык кижилерниң ойталаашкыны чок болур болгаш керээниң оппозициязы узуткатынар деп ол идегеп турар.

Мендес-Франстың саналдарының сөзү тускай парлатынмаан. Ынчалза-даа парлалганың дыңнадыгларын ёзугаар ап көөрге, ооң саналдааны «эдиглер» керээниң кол утка-угланыынга дегбейн турар.

Мендес-Франстың саналдары өске сонуургалдыг 5 чурттарның чазактарынга баш бурунгаар чорутунган. Парлалганың медээлеп турарын ёзугаар алырга парламентилери ук керээни күштүг болдуруп бадылаан чурттарның тускай бөлүктеринге ол саналдар «таарзынмас чорукту» болдурган. «Министрлер Чөвүлелиниң даргазы даштыкыда, ол европаның камгалал нийтилежилгезин тургузарынга өжээннешкек турушту ээлей берген деп буруу шаап турар, а чамдык кижилер европа армиязын тургузарын үзер күзелдиг-дир деп буруудадып турар» деп Франсе Пресс агентилелиниң медеглелдериниң бирээзинде чугаалап турар. Ол буруу шавыышкыннар чөптүг эвес деп агентилел медеглеп турар болгаш Мендес-Франстың «чөпшээрежилгелиг саналдарын» Француз чазак бадылап турда, керээниң удурланыкчылары-министрлер аңаа киржиринден ойталаан, а керээниң талалакчылары кирип келген саналдарны деткээн фактыны айтып турар.

«Мендес-Франстың» «чөпшээрежилгези» «керээниң кол уг-шиинге дегбейн оюп турар» деп агентилел айыткан. Брюссельге болур чөвүлел хуралга француз чазактың кийирери саналдар «европа армиязының» дугайында «керээниң кол уун өскертпес» деп чөөн «Фигаро» солун база санап турар. Ол саналдар «керээни француз парламент күштүг болдуруп бадылаарынга эргежок чугула» байдалдарны хандырар дээрзинге ук солун идегел салып турар.

(СЭТА).

Венгрияның ажылчы чоннарының чайгы дыштанылгазы

БУДАПЕШТ. Бо чылын чүгле профэвилелдериниң чиигелделиг путевкалары-биле безин Венгрияның курорттарынга болгаш дыштанылга бажыңнарынга 200 муң ажылчы чоннар боттарының шөлээзин эртирер. 100 муң хире кижи шөлээзин барып эртирер деп турар Балатон хөлде курорттар ажылчы чоннарның онза ынакшылдыг макталында турар.

Дыштанылга бажыңнарын экижидеринге болгаш алгыдарынга күрүне бо чылын 40 миллион хире форинтилерни (венгри акша) үндүрүп берген.

Бичии уругларның дыштанылгазының дугайында чазак улуг сагыш салыышкынын илередип турар. Чырыдыышкын министерствозу тергиин эки өөредилгелиг болган өөреникчилерге дыштанылга бажыңнарынга баар 2 муң путевкаларны берген. Он-он муң пионерлер чайны лагерлерге эртирер.

(СЭТА).

Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының кыйгырыынга

ШАНХАЙ, 17. Вьетнамның информация агентилели Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының болгаш Вьетнам демократтыг республиканың чазааның август хосталгалыг тура-халыышкынының 9 чыл оюнга болгаш хамаарышпас чорукту чарлаанынга (сентябрьның 2) кыйгырыгларын дамчыткан.

«Индий-Кыдатка тайбыңчыдылга дугайында Женева чөвүлел хуралынга дугуржулгага изин-биле байыр чедирип тур бис! Тайбыңчыдылга дугайында дугуржулганың боттаныры дээш шиитпирлиг бис!»—деп кыйгырыгда чугаалап турар.

Вьетнамның Демократтыг Республиказының ажылчы чоннар партиязы болгаш чазаа хостуг зоналарга аграр реформазын уламчылап чорудары дээш демиселжиринче, чурттуң аңгы-аңгы националдарының аразынга чаңгыс эп-сеткилдиг болгаш бот-боттарынга дузалажылганы быжыглаарынче, бүгү-нийтиниң соңгулдаларын кылып турган национал чаңгыс-эп дээш демиселжиринче чонну кыйгырган.

Оон ыңай ВДР-ниң ажылчы чоннар партиязы болгаш чазаа Вьетнамның, Лаостуң болгаш Камбоджаның улустарының аразында чаңгыс эп-сеткилин, а ол ышкаш Вьетнам биле Совет Эвилелиниң болгаш Кыдат Улус Республиканың аразында найыралды быжыглаарының дугайында кыйгырыг-биле чонну кыйгырганнар.

(СЭТА).

Индонезияның чазаа голланд-индонезия дугуржулгаларның түңнелдерин чүүлдүгзүнүп турар

ПЕКИН. Индонезияның чазаа голланд-индонези эвилелди узуткаар дугайында Индонезия биле Голландияның аразында дугуржулгаларның түңнелдерин чүүлзүнүп көрген деп Джакартадан Синьхуа агентилелиниң корреспондентизи дамчыдып турар.

(СЭТА).

Польша-совет найыралдың айынга Польшада белеткел

ВАРШАВА. Польша Улус Республиканың хоорайларында болгаш көдээ суурларында сентябрь 12-ден октябрь 12-ге чедир чорутунар польша-совет найыралдың айынга улуг белеткел ажылдары чоруп турар. Польша-совет найыралдың нийтилелиниң Төп баштаар чери болгаш чер-черде организациялары айның дургузунда чорудар хемчеглерниң калбак программазын ажылдап кылган.

Польшаның хоорайларынга болгаш көдээ суурларынга амыдыралдың бүгү адырларының талазы-биле совет улустуң чедиишкиннериниң дугайында он-он муң лекцияларны болгаш илеткелдерни номчуур. ССРЭ-ниң үлетпүрүнүң, көдээ ажыл-агыйының болгаш культуразының чедиишкиннерин, а ол ышкаш совет улустуң амыдыралчы деңнелиниң көдүрлүүшкүнүн көргүзүп турар 11 муң ажыг делгелгелерни бүгү чуртка организастаар.

(СЭТА).

Индонези улустуң национал байырлалы

ДЖАКАРТА, август 17-де индонезий улус бодунуң хамаарышпас чоруун чарлаан хүнүнден бээр тос чыл болган оюн байырлап эрттирип турар. Чурттуң хоорайларында болгаш чурттакчылыг черлеринге митингилер болгаш чыскаалдар улусту каттыштырарының лозунгузунуң адаа-биле эрткен чылдыындан артык идепкейлиг болган. Чоннуң янзы-бүрү бөлүктериниң төлээлекчилери чүс муң кижилер Джакартаның кудумчуларының ол хүн туктарлыг болгаш плакаттарлыг үнүп келгеннер. Транспорантыларда—моон соңгаарты демиселге Индонезияда колониалдыг корум-чуруму долузу-биле узуткаарын кыйгырган лозунгулар бар.

Улуска президент Сукарно кыйгырыг үндүрген. Индонезий улуска байырлал холбаштыр байыр чедирбишаан, «Тос чыл болган байырлалывыс хосталгаже дыка чоокшулаткан болгаш индонезий улустуң хамаарышпас деӊ эргези долузу-биле бүткен» деп чүвени ол демдеглээн. Президент улусту чурттуң чедиишкини дээш сырый кады-ажылдажылгаже кыйгырган.

Ол ышкаш премьер-министр Састроамиджойо болгаш өске-даа политиктиг удуртукчуларының медеглелдерин парлатылаан.

(СЭТА).

ГАОДА БОЛУУШКУННАР

ДЕЛИ. Август 15-те эки-тура отрядтары кылдыр каттышкан гоа патриотчулар, Гаоның элээн каш черлеринче кире бергеннер (Индияның барыын талакы эриктеринде португал чагыргазында чер). Ийи хүннерниң дургузунда олар элээн каш чурттакчылыг черлерни, ооң иштинде Гаоның соңгу талазында улуг эвес шивээ Тарекхолду хостадып алыр аргалыг болганнар. Кайда-даа чон эки-турачыларга изиг байырын чедирип, оларга дузалап турганнар. Элээн каш кызыгаар черлерде гоа полиция эки-турачыларның бурунгаарлаашкынынга доткар чедирерин оралдашкан, ынчалза-даа олар мурнунга индий туктарны тутпушаан, боттарының походун уламчылап турганнар.

Гаодан медээлээни дыңнадыглардан алырга, поход тайбың байдалдыг болган, ынчалза-даа хөй-хөй эки-турачылар түттурган болгаш кара-бажыңнарже кийир октатканнар.

Август 14-те португал эрге-чагыргалар Тарекхол деп шивээни ээлеп алган эки-турачыларга удур шериг күжү-биле дайылдажыышкынарже киргеннер. БРЛ деп шивээже крейсерни угландырган артиллерия боолаашкыны кылып эгелээн соонда, пулемет одунуң адаа-биле чажырып десант октаан. Солдаттар эки турачыларны тудуп ап турган болгаш шивээден инди туктуу дүжүргеш, ону португал тук-биле солаан.

(СЭТА).

Мурнуу Вьетнамда көрүлде болгаш контроль талазы-биле холушкак комиссияның хуралынга

ШАНХАЙ. Мурнуу Вьетнамда көрүлде болгаш контроль талазы-биле улус армиязының вьетнам төлээлериниң болгаш француз эвилелиниң чепсектиг күштериниң каттышкан комиссиязының бирги хуралы Фунг-Диепга (Кан-То можу) болган деп Вьетнамның информация агентилели дамчыдып турар.

Улус армиязының вьетнам төлээлерин Фам Хунг баштаан, фарнцуз төлээлерни—полковник Баэлтен баштаан.

Хуралга ийи таланың чепсектиг күштериниң шериг позициязын тодаргайлаар болгаш Мурнуу Вьетнамга тайбыңчыдылганы боттандырар талазы-биле тодаргай хемчеглерни чугаалашкан.

База ол ышкаш Мурнуу Вьетнамга көрүлде болгаш контроль талазы-биле ийи таланың төлээлериниң холушкак комиссиязының база мурнуу Вьетнамның янзы-бүрү зоналарынга көрүлде болгаш контроль талазы-биле ук черниң холушкак комиссиязының ийи комиссияларының ажылының методтарынга болгаш черинге хамааржып турар айтырыгларны чугаалашкан.

(СЭТА).

Харысалгалыг редактор
Д. О. БЕГЗИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харысалгалыг редакторнуң 3—62, харысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал килдистериниң—3—88. харысалгалыг секретарьның 3—68, пропаганда болгаш көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа килдистериниң, бухгалтерияның 4—98, иштики информация килдизиниң—3—65.

ТС—2430.

Культура эргелелиниң типографиязы.